

DOĞU'DAN BATI'YA DÜŞÜNCENİN SERÜVENİ

MEDENİYET PROJELERİNİN İNŞA SÜRECİNDE
ÇAĞDAŞ İŐLÂM DÜŞÜNCESİ

10. Cilt

Proje Editörü

PROF. DR. BAYRAM ALİ ÇETİNKAYA

10. Cilt Editörü

Doç. Dr. Selim EREN

Doç. Dr. Ali ÖZTÜRK

insan

NECİP FAZIL KISAKÜREK VE BÜYÜK DOĞU DÜŞÜNCESİ

İbrahim Baz*

GİRİŞ

Necip Fazıl'ın hayatı, eserleri ve görüşleri geride bıraktığımız yüzyılın büyük oranda özeti ve aynasıdır. Devrinin büyük dehası, düşünürü, sanatkârı ve aksiyon adamı olan Necip Fazıl Kısakürek, tanımlanması ve kalıplara sığdırılması çok zor bir şahsiyettir. Adım atmadık ve parmak basmadık bir nokta bırakmayan, düşünce ve aksiyonunda daima uçlarda yaşayan bu çok yönlü şahsiyetin hayatı ve düşünceleri hakkında kapsayıcı bir yazı yazmak da bu nedenle zordur. Her yazı ancak hayatının ve görüşlerinin bir kesitine işaret etmekte ve eksik noktalar içermektedir. Bu açıdan biz bu makalede öncelikle bir aydının arayışını ve bu süreçte yaşadığı entelektüel krizin boyutlarını ve ardından adanışını çağının önemli bir prototipi olması itibariyle ortaya koymaya çalışacağız.

Hayatını bu minval üzere ele aldıktan sonra, onun düşünce ve davasının merkezinde yer alan *Büyük Doğu* kavramını bir aydınlanma projesi, *İdeolocya Örgüsü*'nü bir toplum ve devlet inşası projesi olarak ele alacağız. Nihayet bütün düşüncelerinin değişim ve dönüşümüne, hayatının istikamet bulmasına neden olan tasavvuf ve bununla birlikte felsefe hakkındaki düşüncelerini hayatından örneklerle ortaya koymaya çalışacağız. Aslında onun bütün sanatının, düşüncesinin ve ideolojisinin çerçevesi Büyük Doğu kavramıdır denilebilir.

* Yrd. Doç. Dr., Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.

Necip Fazıl'ın hayatı ile düşünceleri arasında büyük paralellikler bulunmaktadır. Yaşadığını yazmış, yazdığını yaşamaya çalışmıştır. Hayatının ilk otuz yılında kendini ve hakikat arayışını sembolize eden *Kaldırımlar* şairliğinden, tasavvufî bir derinlik ve irfan zenginliği ile mücehhez İslâmcı *Büyük Doğu* düşüncesinin fikir, dava ve aksiyon adamı hâline gelen bir dönüşüm yaşamıştır. Nihayet *Sultanu's-şuarâ* kabul edilerek *Üstad* unvanıyla anılagelmiştir.

Necip Fazıl'ın hayatı iki dünya savaşı ile bunların öncesinde ve sonrasında ortaya çıkan *-izmlerin*, ideolojilerin ve soğuk savaşların ortasında geçmiştir. Dolayısıyla Necip Fazıl'ın bütün düşünce ve aksiyon hayatı, bu savaşların ve ideolojilerin derin etkisiyle şekillenmiştir. Ancak o, dünya konjektüründe cerayan eden olay ve akımları takip etmekle birlikte, özellikle otuzlu yaşlardan itibaren “millî” denebilecek bir tavırla Türkiye gündemine bağlı ve ayarlı bir hayat yaşamıştır.

Necip Fazıl, devrinin birçok aydını gibi modernleşme ve muasır medeniyet açısından bireysel ve toplumsal muhasebe yaparak durum tespiti yapma konusunda kafa yormuştur. O dönemde ortaya çıkan Osmanlı'nın redd-i mirası ile işe başlayan ve muasırlaşmanın yönünü ve şeklini yalnız Batı'da gören resmi ideolojinin yanında olmayı ve bürokratik ve totaliter toplum mühendisliğinin bir parçası hâline gelmeyi kabul etmemiştir. Hatta özellikle Kurtuluş Savaşı yıllarında İslâmî kimliği ile öne çıkan Milli Şair Mehmet Akif gibi aydınların, ortaya çıkan yeni paradigmanda gönülsüz göçlerine yahut sessiz kalma tercihlerine de katılmamıştır. Bunun yerine bizzat içinden çıktığı Cumhuriyet aydınlarına karşı en sert tavrı almış ve sözlü olduğu kadar elindeki kalemini de edebiyatın her alanında en keskin şekilde kullanarak yalnız bir savaşçı gibi hareket etmeyi tercih etmiştir. Üstelik siyasal gücü elinde bulunduranların bu toplum mühendisliğine yönelik reformlara karşı duran ve alternatifler üreten bir aydın olmuştur.

Muhasebe ve inşa odaklı Büyük Doğu mefkuresine dair düşünce ve duygularını sanatçı ruhu ve kimliği ile yazının hemen bütün branşlarında yüzden fazla eser kaleme alarak irfandan beslenen İslâmî bir kimlik ortaya koymuştur.

Bu yönüyle Necip Fazıl yalnızca Müslümanlığı kimlikleştiren bir aydın değil, şahit olduğu Kominizmin ve Kapitalizmin bir ideoloji olarak yaygınlık kazanmaya başladığı süreçte Sakarya'nın sırtında taşıdığı Türk tarihi içinde zirve noktaya ulaşan İslâmiyet'i bir ideoloji ve devlet nizamı olarak sunan¹ bir ideoloğdur. Bu yönüyle şairlik ve fıkra muharrirliği onun için ideolojisinin yalnız birer vasıtasıdır.

1. Duran, Burhaneddin, “Kısakürek'in Siyâsî Fikirleri Üzerine Bir Değerlendirme”, *Hece* (Necip Fazıl Özel Sayısı), Ankara, sy. 97, s. 75.

HAYATI

Necip Fazıl, aslen Maraşlı olan Osmanlı Aristokrati bir ailenin çocuğudur. Onun gençlik yılları, şiire getirdiği yeni ses ve solukla yakaladığı haklı şöhretle birlikte Cumhuriyet aydınları arasında geçmiştir. İşte bu iki unsur yani yetiştiği aile ve yaşadığı çevre onun doğuştan gelen karakter ve kabiliyetinin teşekkülünde büyük etki yapmış ve özgüveni yüksek, coşkulu, polemikçi güçlü keskin bir kalem ve kelâm sahibi olmasına katkı sağlamıştır. Bu yönüyle otuzlu yaşlardan itibaren başlayacak dönüşümle birlikte, devrinin kendisiyle aynı davayı paylaşan kimi aydınlarının, ağır tecrübeler nedeniyle susmayı tercih etmelerine katılmayarak onlardan ayrılmıştır.

Necip Fazıl'ın 79 yıllık hayatı hakkında yazılan eserlerde genel olarak Abdülhakîm-i Arvâsî (ö. 1943) ile tanışmasından öncesi ve sonrası şeklinde iki ana başlıkta ele alınmaktadır. Ancak o, *Cinnet Mustatili*, *Aynadaki Yalan ve Babiali* eserlerinde hayatından kesitler sunmuş, bir bütün hâlinde *O ve Ben* eserinde hayatını anlatmış ve bunu üç dönemde ele almıştır. Onun hayat serüvenini ortaya koymak açısından bu tasnif daha doğrudur.

1. *Tanıymcaya Kadar (1904-1934)*: Bu dönem kısaca Necip Fazıl'ın arayış dönemidir.
2. *Tanıdıktan Sonra (1934-1943)*: Bu dönem Necip Fazıl'ın aradığını ansızın bulduğu ve bütün dünyasının sürekli altüst olduğu manevî çile ve tekâmül dönemidir.
3. *O Günden Beri (1943-1983)*²: Necip Fazıl'ın hocasının vefatı, kendisinin yaklaşık 10 yıllık çilesini tamamlayarak tasavvuf literatürüyle halvetten celvete çıkması ve Büyük Doğu'nun ilk sayısının yayımlanması ile başlayan ve İslâm'ı bir ideoloji ve hayat nizamı olarak ortaya koymaya çalıştığı hayatının sonuna kadar sürecek olan aksiyon dönemidir.

Necip Fazıl'ın düşünce ve duygu dünyası, pratik hayatı ile çok yakın bir ilişki içerisinde. Çünkü o, yalnız teorisyen değil aynı zamanda aksiyonerdir. Bu açıdan onun değişik alanlardaki düşüncelerini, zaman zaman hayatına da değinerek yukarıda belirttiğimiz üç ana dönem içinde ortaya koymaya çalışacağız. Biz bu üç dönemi *arayış*, *adanaş ve çile* ve son olarak *aksiyon* başlıkları altında ele almanın daha uygun olacağı kanaatindeyiz. İçerisinde yetiştiği Cumhuriyet aydınları önceleri “*deba*”, “*bir mısraı bir millete şeref verecek kişi*”, “*yarına kalacak tek şair*” diye kabul ederken, daha sonra onun ilk dönemini *Genç Şair*, ikinci dönemini *Mistik Şair*, son dönemini ise *Sabık Şair* ve *Sana-*

2. Eserde 1978 yılına kadar hayatını anlatmaktadır.

tına kıryan adam diye tanımlamışlardır.³ Necip Fazıl için bu unvanlar ve tanımlar, *yaşanmaya değer hayat* zaviyesinden birer *teneke madalya* konumundadır.⁴

Arayış Yılları (1904-1934)

26 Mayıs 1904 yılında İstanbul'da dünyaya gelen Necip Fazıl, henüz 6 yaşında iken dünya klasiklerinden eserler okumaya başladı. 1912 yılında kardeşi Selma'yı kaybetmesi hayatında derin izler bıraktı. 1916 yılında "Ne oldum-sa bu mektepde oldum" dediği Bahriye Mektebi'ne girdi. Orada Ahmet Hamdi Akseki, Hamdullah Suphi (Tanrıöver), Yahya Kemal ve kendisini etkileyen nadir insanlardan biri olan ve *Semerâtu'l-Fuâd* ile *Dîvân-ı Nakşî*'yi hediye ederek tasavvufla tanışmasına vesile olan İbrahim Aşkî'den ders aldı. 1921 yılında Darülfünûn'da Felsefe bölümüne kayıt yaptırdı. 1922 yılında ilk şiirlerini Yeni Mecmua'da yayınlamaya başladı. Okulu bitirme aşamasında iken Maârif Vekâleti'nin imtihanında başarılı olarak 1924 yılında Sorbon Üniversitesi'nde Felsefe okumak üzere Fransa'ya gitti. Ancak Paris'in bohem hayatı ve müptelası olduğu kumar yüzünden gündüzünü uyuyarak geçirdiği günler nedeniyle kendisini teftişe gelen Zeki Mesut Beyin kararı ile 1925 yılında tekrar Türkiye'ye döndü. Paris'ten ayrılırken ayna karşısında tırnaklarıyla yüzünü çizip "Allah'ım beni kendi kendimden kurtar" dediği ruh hâli, onun Paris'te içine düştüğü dipsiz kuyunun karanlığına işaret eder.

1925 yılında Türkiye'ye döndüğünde annesinin yanına gidecek yüzü bulamaz. Kısa süre sonra *Örümcek Ağı* isimli ilk şiir kitabını yayımlar. 1926 yılında kısa süre bir bankada çalışır. Tutsağı olduğu alışkanlıklarından kurtulmak için aynı yıl Osmanlı Bankası'nın Ceyhan şubesinde işe başlar. Orada misafir olduğu Maraşlı bir şahsın "*Cemile*" adındaki atı, istediği kadar binmek üzere kendisine emânet edilir. İş sonrası saatlerce ufuklara doğru at sürer. 1927 yılında tekrar İstanbul'a, oradan da Giresun şubesine atanır. Orada da duramaz ve tekrar İstanbul' döner. 1928'de ünlü Kaldırımlar şiirinin bulunduğu 128 sayfalık *Kaldırımlar* isimli şiir kitabını yayımlar. Kaldırımlar Şairi olarak anıldığı şöhet günlerinde, kalabalıklar arasında dahi hakikatte ruhunu tatmin edecek olanın arayışı ve bunun yalnızlığı içerisinde. *Örümcek Ağı* ve *Kaldırımlar* şiiri otuz yaşına kadar devam eden bu arayış ve yalnızlık duygusunun ifadesidir. Onun ruhunu doyurmayan kaldırımlar ve şehirlerden 1930'lu yıllarla birlikte tabiatı yani daha geniş bir ufku arayışına yöneldiği görülür.

3. Kısakürek, *Babîlî*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1999, s. 23; 190-191; Kısakürek, *O ve Ben*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1994, s. 70.
4. Kısakürek, *O ve Ben*, s. 70.

Necip Fazıl'ın özellikle Fransa'da başlayan ve otuz yaşına kadar devam eden hayatı, dipsiz kuyuların derinliklerinde tam olarak bilmediği ancak ayrılığın acısı ve vuslatın harareti ile kıvrılan ve bu karanlık dehlizlerden aydınlık ve ruh tatminliğine çıkış yolu arayan bir aydının entelektüel krizinin ilk aşaması, ilk ıstırap yıllarıdır. Ancak ayrı düştüğü şeyin belli-belirsiz Müslüman kimliği ve İslâm irfanı olduğunu bilmektedir ve yalan yanlış yerlerde o hakikate açılan bir *Büyük Kapı*'nin arayışı içerisinde. Daha sonra Büyük Doğu mefkuresi bağlamında ele alacağı madde-mânâ, öz-kabuk, irfan ve ruh, akıl ve makine şeklindeki Doğu ve Batı'nın temsil ettiği parçalanmışlığı, Necip Fazıl bizzat kendi dünyasında kalp ve kalıp olarak yaşamıştır. Ruhu, mânâ ve hakikat özlemi ile kavrulurken, bedeni ayrı dünyalar dolaşan, içinde ve dışında attığı bütün adımları en zirve noktasına kadar bütün hücreleriyle yaşayan ve bu zıtlıklar içerisinde müslüman kimliğine sahip olmanın ıstırapıyla savrulan tatminsiz bir ruh hâli hâkimdir. Tanımını yapamadığı ve bulsa "evet budur" diyebileceği bir hakikat ve huzurun peşinde koşan huzursuz ruhu, bir sükûnet limanı bulmanın arzusuyla kıvrılmaktadır. Bütün gayesi ruhu mutmain olmuş bir Necip Fazıl yaratmaktır. Şiirlerinde, yüksek bir ego ve büyük bir şöhrete sahip genç adamın savaş meydanı hâline gelmiş olan beyninin ve kalbinin yanık kokularının yansımaları vardır.

1932 yılında *Ben ve Ötesi* isimli şiir kitabı, 1933 yılında ise *Birkaç Hikaye Birkaç Tahlil* isimli nesir kitabını yayınladı. Necip Fazıl'ın bu yıllarında, zaman ve mekânboyutunda sonsuzluğu arayan ve somutu ele alırken bile içindeki soyutun, iç dünyanın peşinde, aşkın olanın izindeki derin bir mistik ruh hâli görülür. Bu hâli, tam anlamıyla İslâmî değildir. 1934 yılında yazdığı bir şiirinde arayışının sonuna geldiğini ve yeni bir dünyanın kapısında durduğunu beynindeki yangının ateşi ile şöyle dile getirir:

*Altımdan kaydırdı bir el minderi
Herkes yatağında ben ayaktayım
Bir gece rüyamda gördüğüm yeri
Gözlerim yumulu aramaktayım.*

*Adımı çağırıyor yepyeni dostlar
Bu dostlar ne güzel dilsiz ve adsız
Evimin yerinde bir başka ev var
Avlusu karanlık, suları tatsız*

*Her akşam aynı yer aynı saatte
Güneşten eşyama düşen bir çubuk
Bir yangın var gibi yukarı katta
Arkamdan gel diyor sessiz ve çabuk*

*Başım, artık onu taşımak ne zor
Başım, gündün güne yabancı bana
Dalında bir yaprak gibi dönüyor
Acı rüzgarların çektiği yana...⁵*

Necip Fazıl'ın bu yıllarında, dedesi tarafından aile ortamında, ardından şiire getirdiği solukla nedeniyle sanat çevrelerinde şımartılmış ve parmakla gösterilmiş olmanın neden olduğu "Ben" duygusu oldukça yüksek bir noktaya ulaşmıştır. Bu durum aynı zamanda yüksek bir özgüvenin oluşmasına da neden olmuştur. Ancak bütün bunlara rağmen Necip Fazıl'ın içinde akıp duran bir mânâ ve mavera arayışı vardır. İşte bu noktada Necip Fazıl'a ruh üfleyen Abdülhakim-i Arvâsi⁶ ile tanışması, onun için Mevlânâ'nın Şems ile karşılaşması kadar derin bir etki yapmıştır.

Çünkü o da *Yunus Emre* isimli eserinde "Mezarı olmayan köyü arıyorum"⁷ diyerek ölmeden önce ölüp, ölümsüz olmanın peşindedir. Bedeni kaldırımlar adımlarken, ruhu daima "göklere çıkan merdiven nerde?" diye arayış içinde olan Necip Fazıl, sonsuzluk kervanının izini yakaladığında otuz yaşındadır. Bu otuz yılın özeti kendi ifadesiyle şu şekildedir:

"Büyük Veli'nin eşiğine yüz süreceğim ana kadar, mücerred, müphem, formülleşmemiş ve sisteme girmemiş, hayat üstü bir hayat, ideal hayat hasretinin kulaklarıma devamlı bir fısıltısını akıttı... Seslerin, renklerin şekillerin ve mesafelerin ötesindeki hakikatten çakıntılar bırakıp geçen bu fısıltıyı hiç kaybetmedim. Madde içi hayatta parende üstüne parende atarken, madde ötesi hayatın ruhumda daima ihtarcısına gözü uyku tutmaz nöbetçisine rastlıyor, ve arada bir bu nöbetçinin selamını alıp yine beni sürükleyen çarklara takılıyor, ona: Haydi beni nereye götüreceksen götür, kime teslim edeceksen et! Diyemiyordum. Otuz yaşına kadar muhasebem budur."⁸

5. Okay, Orhan, "Eyup Sırtlarında Bir Necip Fazıl", Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla Eyub-sultan Sempozyumu VI" Mart 2003, s. 199.
6. Abdülhakim-i Arvâsi: 1865 yılında Van'ın Başkale kazasında doğdu. Van'da ve ailesinin köyü olan Arvas'da bulunan medreselerde tahsilini tamamladı. Birinci Dünya Savaşı'nda Ermeni ve Ruslara karşı müridleriyle birlikte savaşa katıldı. Tehcir yasası gereği önce kuzey Irak, ardından İstanbul'a gitti. Sason ve Zibar kazaları müftülükleri yanında, İstanbul'da Süleymaniye Medresesi Tasavvuf hocalığı ve Vefâ Lisesi Din Kültürü Öğretmenliği görevlerinde bulundu. Menemen olayında yargılandı ancak suçsuz bulundu. Beyazıt ve Beyoğlu Ağa Camii başta olmak üzere büyük camilerde vâizlik yaptı. 1943 yılı Eylül ayında İzmir'e sürgün gönderildi. 27 Kasım 1943'de Ankara'da vefât etti ve Bağlum Köyü'nde defnedildi. Geniş bilgi için bkz: Baz, İbrahim, *Abdülhakim-i Arvâsi Hayatı, Eserleri ve Tasavvuf Anlayışı* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1996.
7. Kısakürek, *Yunus Emre*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 2000, s. 17.
8. Kısakürek, *O ve Ben*, s. 39.

*Tam otuz yıl saatim işlemiş ben durmuşum
Gökyüzünden habersiz uçurtma uçurmuşum⁹*

Adanış ve Çile Yılları (1934-1943)

Necip Fazıl ile Arvâsî ilk olarak Beyoğlu Ağa Camii'nde karşılaşmışlar ardından Arvâsî'nin daveti üzerine Eyup semtindeki Kaşgarî Dergâhı'nda başlayan görüşmeleri yaklaşık on yıl devam etmiştir. İlk tanışmada biri 30, diğeri 69 yaşındadır. Bu tanışmanın en özet ifadesini Necip Fazıl, “*Herşeyi o türlü kaybettim ki Allah'ı kazandım.*”¹⁰ diyerek dile getirir.

Yukarıdaki şürde hayatının anlamı olmadan zamanını tükettiğini ve göge gözlerini dikmişken yalnız madde boyutunda ve bir uçurtma kadar dar ölçekte oraya baktığını söyler. Hâlbuki onun aradığı “gâibi kurcalamak”tı. Çocukluk yıllarından itibaren ruhunu teskin ve tatmin edecek bir arayışın içerisindeydi. Mavera perdesini kaldırmayı bir mürşidin küçük bir nazarı ile başarabilmiştir:

*Bana yakan gözlerle bir kerecik baktınız
Ruhuma büyük temel çivisini çaktınız.*

*Allah dostunu gördüm bundan altı yıl evvel
Bir akşamdı ki zaman donacak kadar güzel¹¹*

Necip Fazıl'ın Arvasi ile tanışması onun hayatında inkılap etkisi yaparak fikir, sanat ve aksiyon hayatında manevi bir ruh vazifesi görmüştür. Kaşgarî Dergâhı'ndaki ilk sohbetlerinde Necip Fazıl'ın okuduğu bazı tasavvufî kitaplardan bahsetmesi üzerine Arvâsî'nin “ Bu iş kitapla olmaz... Akılla da varılmaz... Hiç yemeğin lezzeti çatal bıçakla aranıp bulunabilir mi?”¹² şeklindeki cevabı onun düşünce dünyasını derinden etkilemiş ve sahilinde bulunduğu ummanın hasretini artırmıştır. Arvâsî her görüşmelerinde onun dini hayatını dizayn için namaz kılmasını, sosyal hayatını düzene koyabilmesi içinde evlenmesini ve ruh sağlığı açısından ise düzenli uyumasını ısrarla talep etmiştir. Bir nevi onun duygu, düşünce ve sosyal hayatını gergef gibi işlemeye çalışarak gerçek bir mürşid-i kâmilin fonksiyonunun ne olması gerektiğini ortaya koymuştur. Her görüşmelerinin bitiminde “*Dilediğiniz her zaman geliniz. Burada açtı-*

9. Kısakürek, *Çile*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1995, s. 35.

10. Kısakürek, *O ve Ben*, s. 104.

11. Kısakürek, *Çile*, s. 76.

12. Kısakürek, *O ve Ben*, s. 97

İrşimiz."¹³ diyerek onun yaşadığı sıkıntı ve buhranlardan kurtulması için manevi telkinlerde bulunmuştur. Onu eleştirenlere tahammül edememiş ve "*Ben Necibime laf söyletmem*"¹⁴ diyerek onu savunmuştur. Bu müdahaleler o denli etkili olmuştur ki Necip Fazıl "*Çöle İnen Nur*" isimli eserini hocasına ithaf ederken sanki gönül iklimine göklerin esintisini sunan kişinin kimliğini ortaya koymuş, gönlü ile Mekke halkı arasında, Nebi ile onun varisi bir velinin ortak yönlerine işaret etmiştir.

Necip Fazıl, Arvâsî ile tanıştıktan sonra kendini tatmin etmeyen düşüncelerden ve duygulardan adım adım uzaklaşırken, aynı zamanda o hayatın sosyal çevresinden yavaş yavaş ayrılarak şeyhinin sosyal çevresine katılmaya başlar. Ancak ani ve köklü değişim ve dönüşümlerde, Necip Fazıl'da görüldüğü gibi, cevap arayan birçok soru zihni meşgul etmekte ve bunun doğal bir sonucu olarak huzursuzluk hâli hâkim olabilmektedir. Bu durum yeni hâlin doğum sancısı gibidir ki Necip Fazıl'ın hayatındaki en belirgin tezahürü *Bir Adam Yaratmak* eseridir. Necip Fazıl bu ani değişimin gerekliliklerini uzun yıllar kendi içinde ve zihninde olduğu kadar Anadolu sathında toplumsal bir muhasebe ve inşa gayreti olarak taşımış ve bu gerçekleştirmenin gayretinde olmuştur.

Necip Fazıl'daki değişim, bir alternatif tercihi değil, bildiği ve sözde inandığının derununa doğru bir yol alma şeklinde olmuştur. Bu açıdan Necip Fazıl'da görülen değişim esas itibarıyla farkındalık ve uyanış şeklindedir denilebilir.

Bu değişim sürecinde tercih edilen yeni durumun onun dünyasındaki doğru idealizesi önceki hayatına dair tasavvuf literatüründe Nefs-i Emmârden Nefs-i Levvâmeye geçişte yaşanan pişmanlık ve kendini kınamaları da beraberinde getirmiştir: "... *Bohem hayatı, şüpheli felsefesi, sara nöbetleri içinde sanatı, çözmeye çalıştıkça dolaşan ve büsbütün meseleleriyle Paris... Kabus şehrindeki hayatımı anlatmaya hicâbım ve İslâmî edebim mânidir.*"¹⁵ Necip Fazıl'ın bu pişmanlık duygusu yahut tevbesi bir ömür boyu sürecektir. 1958 yılında *Aynalar Yolumu Kesti* şiirinde şöyle der:

*Günah, günah hasat yerinde demet
Merhamet, suçumdan aşkın merhamet
Olur mu, dünyaya indirsem kepenk
Gözyaşı döksem Nuh Tufânına denk*¹⁶

13. Kısakürek, *Bâbü'lî*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1999, s. 183.

14. Kısakürek, *O ve Ben*, s. 217.

15. Kısakürek, *O ve Ben*, s. 66.

16. Kısakürek, *Çile*, s. 271.

Necip Fazıl bu yeni hayatın henüz ilk yıllarda yaklaşık bir yıl süren bir buhran yaşar. Geceleri uykusuz ve nedamet gözyaşları ile geçer. Ancak her geçen günün kendisinde bir değişim olduğunun farkındadır. Hâlini şöyle anlatır: “Tek tek sökülen uzuvları yeni baştan ve yenileriyle değiştirilerek yerine oturmuş gibidir. Gökten yere düşen ışık huzmesine benzer bir soluk altında, solgun yapraklarına kan gelmeye başlayan çiçek...”¹⁷ Necip Fazıl bu buhranı Çile şiirinde detaylı şekilde anlatır:

*Aylarca gezindim yıkık ve şaşkın
Benliğim bir kazan ve aklım bir kepçe
Deliler köyünden bir menzil aşkın
Her fikir içimde bir çift kelepçe*¹⁸

*Ensem kökünde bir demir balyoz
Kapandım yatağa son çare diye
Bir kanlı şafakta bana çil horoz
Yepyeni bir dünya etti hediye*

Necip Fazıl'ın yeni hayatı terkler ile başlamıştır. Onun ilk terki bohem hayatın uçlarında yaşadığı alışkanlıklardır. Bu konuda geride bıraktıklarının yanlışlığını kabul ederek Allah'tan af, kullardan ise onların araştırılmamasını istemiştir. Daha önemlisi ve zor olanı ise henüz gençlik döneminin tek parti ve çevresince takdir edilmiş ve onaylanmış her türlü şöhreti, unvanı ve maddi konforu terk etmiştir. Kendisine verilen bütün unvanları “teneke madalyon” olarak görmüş ve o unvanlarla anılmamayı tercih etmiştir. Necip Fazıl'ın yaşı ve dönemin siyâsî atmosferi düşünüldüğünde, bunu ancak büyük davaların sahibi büyük kafaların yapabileceği bir terk olduğu görülecektir. Zira o, bu dönüm sürecinde iç dünyasında yaşadığı hakikat arayışıyla katettiği her merhalede üzerindeki tarihî ve toplumsal sorumluluğu bir kat daha fazla hissetmeye başlamıştır. Nihayet 1943 yılında kırk yaşına erdiğinde adeta tek kişilik bir ordu gibi mücadelenin bütün cephelerinde boy gösteren bir savaşçı hâline gelmiştir.

1934 yılında Abdülhakîm-i Arvâsî ile tanışmasından 1943 yılında hocasının vefatına ve Büyük Doğu dergisinin ilk sayısının yayımlanmasına kadar geçen on yıllık süreç, aradığını bulduğu ve bildiği hayat istikametinde zihinsel ve rûhî bütün çileleri zaman zaman cinnetin sınırlarına varan en uç noktalarda çektiği içsel dönüşümünün gerçekleştiği bir dönemdir. Necip Fazıl bu dönemde hoca-

17. Kısakürek, *Bâbîali*, s. 189.

18. Kısakürek, *Çile*, s. 17

sının elinde küçük dokunuşlarla büyük dönüşümler yaşayarak din, siyaset, sanat, düşünce, kültür ve bir bütün hâlinde medeniyet tasavvurunu oluşturmuş ve kırkının çıktığı 1943 yılında “dünyadaki güneşim” dediği hocasını kaybederken (27 Kasım), ışığın Doğu’dan yükseldiğini ve yükseleceğine işaret eden Büyük Doğu dergisinin ilk sayısını (17 Eylül) çıkarmıştır. Bu dergi, Necip Fazıl’ın on yıllık “çile”sinin tamamlanıp tasavvuf literatürüyle halvetten celvete, fert planından cemiyet boyutuna geçtiğinin bir göstergesi sayılabilir. Bundan sonraki yazdığı şiirlerinde, eserlerinde ve dergilerdeki köşe yazılarında, onun sorumluluklarının bütünüyle farkında olduğunu, hayatının ve sanatının gayesinin “Allah’ı aramak” olarak berraklaştığını görmekteyiz. O, hocasının refakatinde “çile”sini çektikten sonra fildişi kuleden inerek halkın içinde büyümenin gayretinde olmuştur.

Necip Fazıl “kalemime fetih ve keşif onunla geldi” dediği hocasıyla tanışmasından sonra yaşadığı buhranın sona erdiği günlerde 7 günde Tohum (1935) isimli Maraş’ın kurtuluşuna dair bir eser kaleme alır. Sanki Tohum bir yılda büyür ve 17 sayı çıkan Ağaç dergisi (1936) olur.¹⁹ Ağaç dergisi ile başlayan ve bir yıl sonra *Bir Adam Yaratmak* (1937) ile devam eden bu yıllar, Necip Fazıl’ın hayatında İslâmî düşüncenin belirgin ve daha net hale geldiği ve *Mistik Şair’e* evrilme yıllarıdır. Ancak bu İslâmî duruş ve deyişler bireysel boyutta kalmıştır. İşte bu yönüyledir ki sosyal ve politik boyuta geçmediği için devrin yöneticilerinden eleştiri almak yerine, aydınlarca anlaşılması güç bir hal olarak görülür. Bir başka deyişle 1936-1943 yılları arası onun İslâmî düşünce ve hissiyat ile dolduğu ve bunun ruh burkuntularını, hazmetme sıkıntılarını ve hazzını yaşadığı bir süreçtir. *Bir Adam Yaratmak* eseri ve *Çile* şiiri ile yazımına başladığı *Çöle İnen Nur* bu sürecin en belirgin ifadeleridir.

1938 yılında Milli Marş olarak kaleme aldığı Büyük Doğu Marşı, o dönemin siyasal iktidarına sunulmak üzere yazılmış olmakla birlikte 1943 yılında çıkacak olan yalnız bir derginin değil onun bütün düşüncelerinin esasını oluşturan İslâmcı bir ideolojinin sembolleşen ismi olmuştur. 1939 yılında ünlü Çile şiirini yazar. Önce *Senfoni* ismini taşıyan bu şiir, Necip Fazıl’ın *Yirminci Asır Nöbetçisi* dediği Arvâsî ile tanıştıktan sonraki duygu ve düşünce dünyasındaki önce dağılmayı sonra istikamet bulan durulmayı dile getirir. 1941 yılında Babanzâdelerden Neslihan Hanımla evlenir ve Mehmet, Ömer, Ayşe, Osman ve Zeynep dünyaya gelir. 1942 yılında bazı CHP’liler tarafından iki defa milletvekili adayı gösterilmiş, ancak her seferinde İsmet İnönü’nün vetosuna maruz kalmıştır.²⁰

19. 14 Mart-29 Ağustos 1936 tarihleri arasında haftalık olarak yayınlanır.

20. Boz, Duran, *Büyük Doğu’nun Ruhunu Necip Fazıl Kısakürek*, Konya Büyükşehir Belediyesi, Konya 2013, s. 79.

27 Kasım 1943 tarihinde Abdulhakîm-i Arvâsî Ankara'da vefat ettiğinde yanında bulunamayan Necip Fazıl, acısını ve hocasının hayatındaki konumunu şu ifadelerle ortaya koyar: “*Yeryüzündeki güneşin batarken sen neredesin?*”²¹

Aksiyon Yılları (1943-1983)

Necip Fazıl için 1943 yılı bir dönüm noktasıdır. Bir büyük doğum ve bir büyük ölümü yaşamıştır. İlk hapse girişi de bu yılda Sultanahmet cezaevinde olmuştur. Fikrinin ve aksiyonun kavramlaştığı Büyük Doğu dergisinin 17 Eylül'de ilk sayısını eline aldığımda direk hocasının yanına gider ancak ona gösteremez. Polis takibatı nedeniyle evinden uzaklaştırılmıştır. Önce İzmir'e oradan Ankara'ya gitmiş ve 27 Kasım tarihinde vefat etmiştir. 1934 yılında hocası ile tanışmanın derin tesiri ile bir yıla yakın süreyle yaşadığı buhranın bir benzerini hocasının vefatından birkaç ay sonra 1944 yılının ilkbaharında yaşar. O dönemdeki hâlini şöyle dile getirir: “İmana musallat olan vehimler o hale hal-di ki 1944 ilkbaharında, bir gece, sabaha karşı ortalık henüz ağarırken nama-za kalkıp, bütün kalıbımı eritecek kadar sıcak gözyaşları içinde ellerimi kaldırdım: “Ya Rabbi! Eğer bu hal bende imanıma kastetmeye kadar gidecekse şimdi şu an ruhumu kabzetmeni, canımı almanı niyaz ediyorum!”²²

Büyük Doğu'nun ilk üç sayısında Nefs Muhasebesi başlığı altında bir anket yayınlanır. Necip Fazıl bu anketle toplumsal nefis muhasebesi yapar. 63 aydının katıldığı ankette batılılaşmanın Türk insanı için deva olamayacağı gibi bir sonuç ortaya çıkar. 1944 yılında 30. sayıda “Allah'a itaat etmeyene itaat edilmez” ifadesini kullandığı için dergi Bakanlar Kurulu kararıyla kapatılır. Bir süre sonra tekrar yayın hayatına başlayan Büyük Doğu 2 Kasım 1945'ten 5 Haziran 1978 tarihine kadar günlük, haftalık ve aylık olmak üzere 16 devre ve toplam 555 sayı yayınlanır. 1945 yılında Necip Fazıl yine Nefs Muahsebesi başlığı ile 75 aydının katılımıyla savaş sonrası ahlâkî durum ve modernleşme üzerine toplumsal bir fotoğraf ortaya koyar. 1947 yılında Borazan isimli 3 sayı çıkan mizah dergisini yayınlar. 1949 yılında Büyük Doğu mefkuresinin Anadolu sahinde gayesini ortaya koyup perçinleştiren *Sakarya Türküsü* yayınlanır. “Yol onun, varlık onun, gerisi hep angarya / Yüzüstü çok süründün ayağa kalk Sakarya” derken Anadolu'yu diriltmeyi arzular ve gayeyi yalnız Allah olarak ortaya koyar. 1950 yılında Büyük Doğu Cemiyeti'ni kurar. İlk şubesi Kayseri'de açılır. Ardından Tavşanlı, Kütahya, Afyon, Soma Malatya, Diyarbakır şubeleri açılır. Bu tarihte Necip Fazıl Anadolu sahasına açılır ve ilk olarak Samsun, Ma-

21. Kısakürek, *O ve Ben*, s. 222.

22. Kısakürek, *O ve Ben*, s. 234; Kısakürek, *Bâbîli*, s. 268-269.

latya, Kayseri, Tavşanlı'ya gider. 1951 yılında Büyük Doğu Cemiyeti'ni tasfiye eder. 22 Kasım'da Ahmet Emin Yalman'ın Malatya'da öldürülmesinde azmettiricisi suçlamasıyla hapse girer. 2 Aralık'ta çıktığında Cumhuriyet Gazetesi onu *Süper Mürşid* diye tanımlar. Bu dönemde siyasi olarak Adnan Menderesi destekler. 1960 ihtilali sonrası o günlerde çıkmayan Büyük Doğu'nun kapatılmasına karar verilir. Kendisi de 1,5 yıl Toptaşı Hapishane'sinde hapse mahkum edilir. Bu durum Necip Fazıl'ın siyasi idare karşısındaki duruşunu ortaya koyması açısından anlamlıdır. Necip Fazıl hapisten çıktıktan sonra 1963 yılından itibaren Salihli, İzmir, Erzurum, Van, İzmit, Bursa; 1964 yılında Konya, Adana, Maraş ve Tarsus; 1965 yılında Adıyaman, Maraş, Gaziantep, Nizip, Kilis, Kayseri, Kırıkkale, Ankara, Akhisar ve Burdur'da; 1969 yılında ise Erzincan, Antalya ve Alanya'da konferanslar verir. 1965 yılında "b.d. Fikir Kulübü"nü kurar ancak cemiyet gibi bu kulüp de sürekli takibatta olduğundan 1968 yılında faaliyetlerini sonlandırır.

1973 yılında Büyük Doğu Yayınlarını kurar ve *Esselam* isimli eseri ile yayın hayatına başlar. Bu yıl Hacc'a gider. 1975 yılında daha önce 1943 ve 1945 yılında yaptığı Nefs Muhasebesi anketini *Rapor 1* eserinde yayımlar.

Necip Fazıl'ın hocasına bağlılığı hayatının sonuna kadar devam etmiştir. Bunun bir ifadesi olarak 1975 yılında hocası Abdulhakîm-i Arvâsî'nin ailesinin köyü olan ve şeyhi Seyyid Fehim'in mezarının bulunduğu Van'a bağlı Bahçesaray ilçesinin Arvas (Doğanyayla), 1976 yılında Seyyid Fehim'in şeyhi olan Seyyid Taha'nın kabrinin bulunduğu Hakkari'nin Şemdinli ilçesine bağlı Nehri (Bağlar) kasabasına ziyarete gider. Bu ziyareti şöyle özetler:

*Şemdinli dağlarının içtim nur çeşmesinden
Kurtuldum akreplerin ruhumu deşmesinden*²³

Nihayet vefatından bir yıl önce 1982'de yazdığı "Hâlim" isimli bir şiirde vasiyetinde de ifade ettiği gibi²⁴ Bağlum Köyü'nde Arvâsî'nin yanına defnedilmeyi ister:

*Hayat bir zâr içinde hayatı örten bir zar
Bana da hayat yeri Bağlum Köyü'nde mezar*²⁵

23. Kısakürek, *Çile*, 391.

24. "Nasıl, nerede ve ne şekilde öleceğimi Allah bilir. Fakat imkân âleminde en küçük pay bulduğukça, biricik dileğim Ankara'da, Bağlum Nahiyesindeki yalçın mezarlıkta, şeyhimin civarına defnedilmektir. Elden gelen yapılınsın..." Kısakürek, *Esselâm*, İstanbul 1997, s. 140.

25. Kısakürek, *Çile*, s. 309.

Necip Fazıl, 1969 yılında seçilmesi için Konya'ya giderek konuşma yaptığı Necmettin Erbakan'ın, 1973 seçimleri sonrası CHP ile koalisyon yapmasına kızar ve yollarını ayırır. 1977 seçimlerinde Milliyetçi Hareket Partisi'ni destekler. İhtilal sonrası da Turgut Özal'ın parti kurma sürecinde fikrî destek verir.

Necip Fazıl 1980 yılında Kültür Bakanlığı tarafından “*Büyük Kültür Armağanı*”na layık görülür. Aynı yıl 26 Mayıs'ta Türk Edebiyatı Vakfı tarafından “Sultanu'ş-Şuara” seçilir. 1982 yılında “*Yılın Fikir ve Sanat Adamı*”, ve *Türkiye Yazarlar Birliği Üstün Hizmet Ödülü*'ne layık görülür.

25 Mayıs 1983 tarihinde İstanbul'da vefat eder. Hocasının yanında Bağlum'a defnedilmeyi vasiyet etmesine rağmen 26 Mayıs'da Eyüp Mezarlığında şeyhinin tekkesine çıkan yolun sol tarafına defnedilir.

Necip Fazıl hayatını özetlerken, ömrünü hocası ile anlamlı olarak kabul etmiş ve bunu şu şekilde dile getirmiştir: “*Seni tanıyuncaya kadar ki hayatım sana yaklaşmanın, uzaklıkta yaklaşmanın saâdeti, seni tanıdıktan sonra da senden uzaklaşmanın, yakınlıkta uzaklaşmanın felâketi içinde, bütün teferruatı sensin... Hayatım sensin..*”²⁶

Necip Fazıl 1943 sonrasında artık istikametini netleştirmiş ve tarafını kesin ifadelerle ortaya koymuştur. Buna göre o, milliyetçi, Anadoluçu, ruhçu, maverâcı, şahsiyetçi, keyfiyetçi, antiliberal, antikominist ve antifaşisttir. Duruşu bu denli net hale gelen Necip Fazıl, arayış yıllarında ve ardından hocasını tanıması ile onun vefatı arasında bireysel olarak yaşadığı bir nevi çile ve muhasebeyi fildişi kulesinden inerek toplumsal boyuta taşır. İslâm dünyasının geri kalmanın acısını ve sancısını bireysel boyutta olduğu kadar doğu kavramı ile kastettiği Anadolu coğrafyasının bütün sathında hissetmiştir. Bu coğrafyanın inançlı ama özgüvenini kaybetmiş insanının küllerini üzerinden atması ve bizzat kendi derinliğine doğru bir mânâ arayışına yürüyerek oradan aldığı değerler manzumesi ile yaşadığı devirde fikren aydınlanmasını kendisi için davaların davası olarak görmüştür. Öze dönüş ve o özle diriliş diyebileceğimiz bu hedefin gerçekleşmesi için fikrî ve fiili her ne yapmak gerekiyorsa hayatının sonuna kadar akıl dişini ağırtırcasına zihnini zorlamış ve bunun çilesini çekmiş, fikrini ve duygusunu Anadolu coğrafyasını bir gergef gibi dokurcasına illerde, ilçelerde ve beldelerde verdiği konferanslarla aktarmaya ve aşılama çalışmıştır. Bunun neticesini henüz hayatta iken almaya başlamış ve başta gençler olmak üzere her yaş grubundan sıkı takipçileri, sevenleri ve yol arkadaşları olmuştur.

Böylece Necip Fazıl İslâmcı yeni bir kimlik ve sosyal çevre edinmiştir. Bunu yalnız bireysel hayatında değil, sanatının bütün dallarında ve devrin siyasî

26. Kısakürek, *O ve Ben*, 262-263.

hareketlerinden yarına dair hayallerini inşa etmeye çalıştığı İdeolocya Örgüsü'ne kadar bu kimlik ve sosyal çevrenin içerisinde kalmıştır.

Şahsiyeti ve Düşüncesi

Cumhuriyetin ilk yıllarında kurucu irâde tarafından ortaya konan siyâsî tercihler ve inşa edilmeye çalışılan devlet ve toplum modeli, daha ziyâde düşünen aydınların nerede duracakları, kiminle veya kime karşı olacakları konusunda zihni savrulmalara ve siyâsî belirsizliklere neden olmuştur. Sultan II. Abdulhamid'e karşı duran ve devrini istibdat olarak tanımlayan M. Akif Ersoy, Bediuzzaman Said Nursî, Elmalılı Hamdi Yazır, Said Halim Paşa, Mustafa Sabri Efendi gibi âlim ve aydınlar kuruluşuna fikrî ve fiilî destek verdikleri Cumhuriyetin henüz ilk yıllarından itibaren aradıklarını bulamamışlardır. Hatta İstiklal Marşı yazarı M. Akif Ersoy, Mısır'a gitmek ve vefatına yakın zamana kadar orada yaşamak durumunda kalmıştır. İşte tam da bu tarihlerde gençlik yıllarını yaşayan Necip Fazıl, bizzat şahidi olduğu toplumun sorunlarını bireysel boyutta en derin şekilde yaşayarak ilk yıllarda yalan yanlış yerlerde bulmaya çalıştığı çareyi ve istikameti 1934 yılında tanıştığı Abdülhakîm-i Arvâsî'nin küçük bir dokunuşuyla bulmuş ve vefatına kadar aynı istikamette durmuştur. Bu istikamet arka planında tasavvufî düşüncenin bulunduğu derin bir tefekkür, bitmeyen bir dava, yılmayan ve yorulmayan bir aksiyonla İslâm'ı bireysel ve toplumsal boyutta yaşamaktır. Necip Fazıl bu hususta yaşadığı devrin bireylerinin, toplumunun ve hatta İslâm dünyasının fikrî, dinî, tarihî, siyâsî ve kültürel acılarını bizzat hisseden ve yaralarını bir başına sarmaya çalışan bir dert ve dava adamı olmuştur. Onun bu derdi ve peşinden koştuğu davası gündüzleri olduğu kadar geceleri de uykularını kaçırarak acıya dönüşmüş ve hayatının her anını aksiyoner bir şahsiyet olarak devam ettirmesine neden olmuştur. Bu nedenden dolayı ki etrafında basit ve sığ görüşlü, dertsiz ve davasız insanların bulunmasına tahammül edememiştir. Hatta zaman zaman bizzat kendine en ağır eleştirileri yapmaktan ve ağır hakaret etmekten geri durmamıştır. Kanaatimizce o, yaşadığı yüzyılda zekâsı ve kalbi durmaksızın zirvelerde çalışan ve onları daima birbirine yakın tutarak aklıyla kalbini, kalbiyle aklını sorgulayan nadir aydınlardan biridir. Necip Fazıl duygu, düşünce ve aksiyon olarak çocukluktan itibaren hep zirvelerde ve uçlarda yaşamıştır. Hocası tarafından "Keşke bu kadar zeki olmasaydın" denilen ve kalıplara sığmayan keskin bir zekası, dindirilmesi ve sükun limanına götürülmesi gereken çalkantılı bir gönü, "kaldırımlar"ı konuşuran istikamet verilmesi gereken bir dilin, hocasına "keşke daha önce elime geçseydin" dedirten terbiye edilmesi gereken zor bir şahsiyetin sahibidir.

Necip Fazıl Kısakürek, hayatı boyunca arayan bir şahsiyet olmuştur. Birçok yönüyle onun hayatı, tanığı olduğu Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne evrilmede devletin ve islâmî kimliği önceleyen Anadolu insanının ruh, fikir, dava ve aksiyon açısından istikamet arayışını yansıtmaktadır.

Necip Fazıl'ın hayatı henüz çocukluktan itibaren insanı ve kâinatı gören yönleriyle beraber görünmeyen yönleriyle de teemmül derecesinde anlama ve kavrama arayışında olmuştur. Gaybı kurcalama ve beş hasenin ilerisini araştırmacı ruh hayat üstü bir hayat olan ideal hayatı yahut “yaşamaya değer hayat” hasretinin peşinden yürümüştür. Bu arayış serüveninde onun iç dünyasında görülen metafizik ürperti, metafizik kaygı, metafizik kıvranış, nihayet somutlaştırdığı ifade ile metafizik ter onun arayış ve hasretinin bir dürtüsü hatta neticesi olmuştur. Necip Fazıl bohem hayatı uçlarda yaşadığı gibi hakikat arayışında iç dünyasındaki kıvranışlarında da daima uçlarda yaşamış ve iğneli fıçıda hayalinin kanatlarını kanatan bir çilekeş olmuştur. Hayatı boyunca akıl dışının ağrısı dinmemiştir.

Necip Fazıl'ın düşüncesinin somutlaştığı en temelde iki kavram vardır. Bunların ilki mânâ yahut ruh, diğeri ise maddedir. Kendi anlam arayışının bir serüveni de olan bu iki kavram daha sonra zaman ve mekansal bir boyut kazanaarak bir tarih ve hâl muhasebesi şeklinde; mânânın sembolü Doğu, maddenin sembolü Batı olmak üzere onun düşünce ve tezlerinin merkezinde yer almıştır.

Necip Fazıl, “insan başını fare başından ayıran tek hasse” olarak gördüğü fikri, bir dahi olarak hep uçlarda ortaya koymuştur. Düşmanlarına karşı öfkesi olmayan bir fikri, silahı olmayan askere benzetmiştir.²⁷

Necip Fazıl muhatap olarak inanmış insanı alır. Bütün düşünce, tez ve önerilerini ona sunar. Onu için akıl da dinin buyruğu altına girdikten sonra istifadesine başvurulmuş bir araçtır.

Necip Fazıl toplum muhasebesi noktasında, uzun yüzyıllardır mütefekkir yetiştirilememesi ve bunun bir neticesi olarak ortaya çıkan batı taklitçiliği ve ahlâkî dejenerasyonun düzelebilmesi için öze yani vahiyden beslenen ruh köküne dönmeyi, kabuk ezbercisi ve taklitçi mütefekkirlerden kurtulup her şeyin İslâm'da olduğu düşüncesini mahyalayacak mütefekkirler yetiştirmeyi, fert ve cemiyet planında nefsin ayartmalarından kurtularak ahlâk ve huzur içerisinde fert ve toplum bütünleşmesini sağlamayı savunur. Ona göre bütün bunları tarihimizde gerçekleştirmiş ancak bugüne taşınamamış sayısız örnekler vardır: Cemiyetin dini mizacı Süleyman Çelebi, derinlik ve olgunluğu Mevlânâ, mâverâ humması Yunus Emre, kahramanlığı Battal Gazi, tepki ve isyanı Köroğlu, nükte ve hicvi Nasrettin Hoca, halk duygusu Karacaoğlan, hassasiyet cevheri Fuzûlî,

27. Kısakürek, *İman ve Aksiyon*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 2008, s. 8.

eda ve estetiği Bâkî, mantık ve aklı Nabi, belâgat hırçınlığını Nefi, şive ve zerafeti Nedim, irfan inceliği Şeyh Galip, usûl ve sistemi Katip Çelebi, dekor zevki Yesârî, plastik fikri Sinan, fonetiği ise Dede Efendi ile ortaya konulmuştur.²⁸

Necip Fazıl köşesinde oturarak başkalarına ne yapmalarını söyleyen bir düşünür değil, ne yapılması gerektiğini öncelikle kendi iç dünyasında yaşayan ardından da büyük bir coşku ile fiiliyata dökerek gösteren aksiyoner bir düşünür olmuştur. Onun zihin dünyasında inkılap düşüncesi vefatına kadar hiçbir zaman eksik olmamış hatta bazı zamanlar ütopya ile karışık ideal bir boyuta ulaşmıştır. Bu durum, onun hayalperest olması anlamına gelmekten ziyâde, Birinci Dünya Savaşı'nda devlet olarak mağlup olmuş bir millete, en yakın mazisinde var olan Osmanlı tecrübesinden ilhamla kendi dinamikleri ve değerleriyle “yaşanmaya değer bir hayat”ın var olduğuna ve yeniden inşasının mümkün olduğuna dair inanç ve güven aşısı yapmaktır denilebilir.

Onun fikirleri ve tavırları genel kabullerin dışındadır. “Mistik ve sanatkar şahsiyetlerde sık rastlanabilecek inziva ve mahviyet sahibi değil, atak hatta yerine göre agresif ve daima geniş bir kitlenin lideri olma özelliği²⁹” ile dikkat çeker. Onun çok yönlü bir düşünce, analiz ve tahlil gücü kadar ideali ve mükemmeli yapma ve yakalama konusunda aceleci ve ihtiraslı bir kişiliği vardır.

Necip Fazıl modern Batı'yı üniversitesinde okuyarak ve toplumunda yaşarak tanımıştır. Necip Fazıl'ın dış dünyasında her ne kadar hızlı hatta zaman zaman bohem bir yaşam biçimine ulaşan süreçler olsa da iç dünyasında her zaman mistik bir boyut vardır. Belki de bu nedenledir ki hem Türkiye'de hem de Fransa'da itaattan ziyâde isyankâr ruhu temsil eden tahsilini gördüğü felsefeden çok kesin bir dönüşle teslimiyeti esas alan tasavvufi düşünceyi bütün düşüncesinin ruhu ve merkezi hâline getirmiştir.

Necip Fazıl hakikat olduğuna inandığının mutaassıp ve asabi bir savunucusudur. Daha ziyâde dinî referanslarla hakikati tanımlar ve gerek sözlerinde gerekse yazılarında inandığı hakikatin karşında olanlara tahammül edemez ve öfkeli bir dil kullanır. Devrinin aydınlarından bütünüyle takdir ettiği kimse yoktur. Bu tavır esasında bir sanatçı ruhudur. Zira sanatçı ruhu, gölgesi olmayacağı için gölgede kalmayı sevmez. Sözlerinin ve yazılarının sükun bulduğu an, mürşidi Abdülhakîm Arvâsî'den bahsettiği anlardır³⁰. Necip Fazıl'ın asabiyeti, taassubu ve çok tartışılan yüksek derecede “ben” merkezli oluşu hususunda, net ifadelerle bir tanımlama ve ayırım yapmak son derece zordur. Fran-

28. Kabaklı, *Ahmet, Sultanı's-Şuara (Necip Fazıl ile Sohbetler)*, İstanbul 1995, s. 182-183.

29. Okay, M.Orhan, “İnsan, Sanatçı/Şair ve Düşünür Olarak Bir Necip Fazıl Kısakürek Portresi”, *Hece*, Ocak 2005, sy. 97, s. 8.

30. Okay, M.Orhan, “İnsan, Sanatçı/Şair ve Düşünür Olarak Bir Necip Fazıl Kısakürek Portresi”, *Hece*, Ocak 2005, sy. 97, s. 10.

sa'da yayımlanan bir ansiklopedide iki Türk'ün isminin geçtiği nakledildiğinde “İkincisi kim?” diye sorduğu andaki psikolojisi ile “Allah için kızmak ne büyük şey. İçinde bulunduğumuz devrin Allah düşmanlarına karşı nefret, gayz ve hiddet yüz bin namazdan üstündür” dediği andaki haleti birlikte analiz edilmelidir. Her iki tavırda da bir dehânın iç dünyasının yansımaları görülmektedir.

Necip Fazıl'da, Büyük Doğu ile birlikte “ben”den “biz”e varmasından sonra, birçok deha, aydın ve sanatçıda özellikle ileri yaşlarda görülen anlaşılama feryadı ve toplumdaki uzaklaşma (inziva) hâli görülmemiştir. O, sahip olduğu mükemmeliyetçi yapı ve sanatçı ruh ile masum Anadolu çocuğunu silkindirerek mazisinde unuttuklarını hatırlatıp “yaşanmaya değer hayat” kıvamına ulaştırmak için gece gündüz Anadolu'yu ilçelerine kadar dolaşmıştır.

Necip Fazıl, bireysel ve toplumsal satıhta Müslümanların ve İslâm dünyasının sorunlarını en derin şekilde hissetmiş ve bu sorunların dile getirilmesinde Mehmet Akif ve Muhammed İkbâl gibi öncü ve sözcü bir şahsiyet olmuştur. Çıkardığı dergiler ve yazdığı kitaplar incelendiğinde bazı tasavvufî eserler hariç, tarihî eserlerden şiir, roman ve piyeslere ve günlük köşe yazılarına kadar bütünüyle devrinin insanların yürek acılarını, sindirilmişliklerini, “çile”lerini en korkusuz şekilde dile getirdiğini görmekteyiz. Necip Fazıl'ın bu tavrı, aslında İslâm dünyasının son kalesi hâline gelmiş olan Anadolu coğrafyasının sessizliğinin ve suskunluğunun, etrafına bakmadan “ben varım” diyerek haykırışından başka bir şey değildir. Kısaca o, bireysel hayatında yaşadığı değişim, dönüşüm ve inşa sürecini, toplumun bütününe yayma gayretidir.

“İnanmıyorum bana öğretilen tarihe” diyerek yeni bir tarih okumasına girmiş ve İslâm coğrafyasının tevhidinde işaret edercesine Nil ile Tuna'nın Sakarya'ya kardeş olduğunu ifade etmiştir. *Tarih Boyunca Büyük Mazlumlar, Sahite Kahramanlar, Ulu Hakan Abdulhamid Han ve Sultan Vahiduddin* gibi eserleriyle Necip Fazıl, yalnız devrinin dertlisi ve şahidi değil aynı zamanda davasının sahibi insanların yaşadıkları zorlukları ve zulümleri dile getirerek kendi zaviyesinden bir tarih yazımı denemiştir. Bunu yaparken de eleştirmiş olduğu tarihçiler gibi olayları yalnızca teknik açıdan ve vakıalar şeklinde ele almamış *muhakeme* ve *muhasebe* boyutuyla değerlendirmiştir. Bu açıdan onun tarihi eserleri, yalnızca ne tarih ne de edebiyat kitabıdır³¹.

Necip Fazıl bir kavgada adamıdır. Onun kavgası çoğu zaman nefis muhasebesi şeklinde kendisiyle olmuştur. Ancak tek parti ideolojisiyle, tarihle ve batıyla hesaplaşma onun Büyük Doğu tasavvurunun ana parametreleridir. İnşa ederken, düzelterek ve sınırları tam ve doğru şekilde çizerek yol almak ister. Hesaplaşmalarında hatta kendisiyle bile “fikir öfkesi” ile hesaplaşır.

31. Korkut, Hasan, “Necip Fazıl'da Tarih Yaklaşımı ve Ulu Hakan Abdulhamid Han” *Hece*, Ocak 2005, sy. 97, s. 171.

Necip Fazıl'ın değişim ve dönüşümü çok kesin ve net bir tavır şeklinde gerçekleşmiştir. Dönüşüm öncesi yaptığı ve yazdığı birçok şeyi bana ait değildir diyerek elbise gibi çıkardığını dile getirir. Bu hususa saygı göstermek gerekir ancak, bir büyük sanatkârın değişim sonrası olduğu kadar değişim öncesi de bir kıymet taşır. Necip Fazıl'ın, Kaldırımlar şairi iken yaşadığı yalnızlık ve hakikat arayışı onun iç dünyası kadar tanıdığı olduğu çağın dış dünyası ve entelektüel hayatı hakkında da ipuçları vermektedir.

Necip Fazıl'ın hayatı ve düşüncesiyle ilgili özet olarak şunları söyleyebiliriz.

1. Necip Fazıl'ın, devrinin İslâmcılarından ayrıldığı en temel özelliklerin başında, onun bir Cumhuriyet aydını olması gelir.³² Bu durum onun ilerde resmi ideolojiye muhalefet cenahına geçtiğinde sözünü bilerek söylemesine imkân sunmuştur. Necip Fazıl bu çevresi ile birlikteliğini Ağaç dergisinde sürdürdüğü gibi Büyük Doğu'nun ilk dönemlerinde de devam ettirmiştir. Onun İslâm'ı, ideoloji hâline getirip, referanslarını bütünüyle dinden ve hatta tasavvufî perspektiften almayı sabite hâline getirme oranına göre, yanında bulunan Cumhuriyet aydınları azalmıştır.
2. Necip Fazıl, Osmanlı Devleti'nin mirası olarak kalan Anadolu coğrafyasında, yalnız maddi değil medeniyet açısından da savaş yorgunu ve mağlubu dindar Cumhuriyet vatandaşlarının sessiz çoğunluğun vicdanlarında haykırdıkları ancak önlerinde bulamadıkları bir öncü ses olmuştur. Bunu, yazı dili ve sözlü olduğu kadar, kıyafetiyle seçkin ve keskin bir kişi olarak onlara özgüven aşıl原因arak gerçekleştirmiştir. Üstlendiği sorumluluğun boyutlarının farkında olan Necip Fazıl, işte bu sessiz çoğunluğun ihtiyaç duyduğu bireysel muhasebeden tarih muhakemesine, resmi ideolojiden galip batı zihniyeti ile hesaplaşmaya ve hatta gelecek tasavvuru için lazım olan gençlik ve nizam inşasına kadar aklın, kalbin ve zevkin selim bir boyut kazanabilmesi için edebiyatın hemen her türünde eser kaleme almıştır. Onun özellikle şiirleri, yukarıda dile getirilen bütün muhasebe ve muhakeme alanlarında sessiz çoğunluğun umut ve ufuk sloganı hâline gelmiştir. Bu durum, İslâmcı olarak kabul edilen kesimler için halen güçlü bir şekilde devam etmektedir. Sakarya Destanı, Zindandan Mehmet'e Mektup bu şiirlerin en çok sembolleşenleridir.
3. Necip Fazıl'ın edebiyatçı ve özellikle şâir kimliği kendi döneminde ve sonrasında İslâmcıların düşünce ve davalarını daha ziyâde edebiyat yoluyla ortaya koymalarında ve sürdürmelerinde öncü olmuştur. Bir başka ifade ile analitik düşünceden ziyâde duygulara hitap eden ve hareke-

32. Emre, Akif, "Büyük Doğu ve Gelecek Tasavvuru", *Hece*, 2005, sy. 97, s. 50.

te geçiren, tarihteki güzel zamanların özlem duygusuna tercüman olan şiir diline yaslanan bir gelenek oluşmuştur.³³

NECİP FAZIL'IN HAYATINDA VE DÜŞÜNÇESİNDE TASAVVUFUN YERİ VE FELSEFE ELEŞTİRİSİ

Necip Fazıl'ın hayatındaki değişim ve dönüşümde en belirgin unsur Abdülhakîm-i Arvâsî ve onun vesilesiyle tanıştığı tasavvufur. Tasavvufun irfânî boyutu Necip Fazıl'ın ruhunda var olan mânâ arayışının tam karşılığı olmuştur. Bu hakikati ve bunun gerçekleşme sürecini, kendini iyi tanıyan ve tanımlayan bir fikir adamı olarak Necip Fazıl şöyle ifade eder: “*Ferhatın sevgilisine kavuşmak için deldiği dağ, benim devirmek borcunda olduğum nefse göre bir kum tanesi... Nefse kırk yıl bir bardak ekşi ayrıntı bile çok gören veliyi hatırlıyorum da, onu; kırk yıldır ne kuş sütleriyle beslediğim gözümün önüne geliyor ve... Ve düşünün ne hâle geliyorum!*”³⁴

Necip Fazıl, Arvasi ile tanıştıktan sonra hayatında olan değişimi şu şekilde ifade eder: “*Muhakkak olan şuydu ki, ben kendilerini tanımadan dik bir kaya üzerinde gururla dünyaya karşı dikilmiş uyuz bir keçiyken, tanıdıktan sonra memeleri şiş, patlayasrıyla şiş bir koyun oldum. Otuz yaşına kadar tek nefes yaşayan ve bir-iki şiir kitabından başka bir şey veremeyen ben, ondan sonra piyes, tetkik, fikir, dava, tez kırk elli ciltlik bir çapa doğru yürüyecektim.*”³⁵ Bu değişimin ve yenedünyanın sebebini sorduğunda Ahmet Kabaklı'ya şu cevabı verir: “*Sadece, yaşanmaya değer hayatın kapısının anahtarını elinde tutan o büyük zâtın küçük bir nazarıdır.*”³⁶

İşte kendi ifadeleri ile çocukluk yıllarından itibaren belli belirsiz yerlerde aradığı hakikat ve huzuru bulduğu “Büyük Kapı” dan geçtikten sonra bütün söylemleri İslâmî ve tasavvufî bir boyut kazanmaya başlamıştır. O tarihlerde Necip Fazıl öncelikle şair kimliğiyle bir sanatçı olarak tanınırken, o bütün sanatın gayesini, habersiz uçurtma uçurduğu gökyüzünü tanıma yani Allah'ı arama ameliyesi olarak görmüştür:

*Anladım işi, sanat Allah'ı aramakmış
Marifet bu, gerisi yalnız çelik-çomakmış*³⁷

33. Emre, Akif, “Büyük Doğu ve Gelecek Tasavvuru”, *Hece*, 2005, sy. 97, s. 51.

34. Kısakürek, *O ve Ben*, s. 257.

35. Kısakürek, *O ve Ben*, s. 134. Necip Fazıl'ın kırk elli cilt olarak tanımladığı eser sayısı daha sonra yüzü aşacak bir külliyata erecektir.

36. Kabaklı, Ahmet, *Sohbetler II*, İstanbul Trs., s. 242

37. Kısakürek, *Çile*, 39

Necip Fazıl'ın Arvâsî ile 1934 yılında tanışmasından önce şiirlerinde bas-kın unsurlar arayış, yalnızlık, korku, periler ve cinler gibi daha ziyâde boşluk-ta olmanın ifadesi kavramlardır. Bu boşlukta olma, onun iç dünyasına yönel-mesine ve çekilmesine neden olmuştur. Bu geri çekilme ise, bir ok gibi fırla-masına neden olan tasavvuf ile buluşmasına vesile olmuştur. Ancak o, Arvâsî ve tasavvuf ile tanışmanın etkilerini iç dünyasında çok derin şekilde yaşama-sına ve zaman zaman arkadaşlarını da tanıştırmak istemesine rağmen, 17 Ey-lül 1943 tarihinde yayınladığı Büyük Doğu dergisinin ilk sayıları hariç, o tari-he kadar hiçbir eserinde Arvâsî'den bahsetmez. "Tanrı Kulundan Dinledikle-rim" başlığı ile kaleme aldığı yazılarda belli belirsiz Arvâsî'den bahseder. 1945 yılından itibaren Büyük Doğu'nun 26. sayısından itibaren "Efendimiz, Kur-tarıcımız, Müjdecimiz" başlığı altında kaleme aldığı yazılarda ilk olarak ken-di görüşleriyle karışık halde Arvâsî'nin görüşlerine yer verir. Bu yazılarında "Hikmet Sahibinin Abdinin Kölesi" imzasını kullanır. Bu "el-Hakîm" olan Al-lah'ın kulu Arvâsî'nin kölesi (Necip Fazıl) anlamına gelir ve "Hİ.Ab.Kö" veya "Ha.A.Ka" şeklinde kısaltma ile imzalanmıştır. Ancak 1949-1951 yılları ara-sında Arvâsî'nin er-Riyâzu't-Tasavvufiyye" isimli eserini sadeleştirerek Latin harflerine çevirmiş ve "Merhum Esseyid Abdulhakîm" imzasıyla yayınlamış-tır. Görüldüğü üzere Necip Fazıl açık şekilde Arvâsî'den 1949 yılından itiba-ren bahsetmeye başlamıştır. Muhtemelen onu kaybettikten sonra yıllar içeri-sinde ona duyduğu ihtiyaç ve hasretin artmasıyla, eserlerinde ona yer verme-si paralel şekilde artmış gibi gözükmektedir. Bu doğrultuda Necip Fazıl bir-çok eserinde tasavvufi konulara değinmiş ve tasavvufî kavramları kullanmış-tır. Onun tasavvufî eserleri şunlardır: *Başbuğ Velilerden 33 (Altun Silsile)*, *Ve-liler Ordusundan 333 (Halkadan Pırlıtlar)*, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvu-fu*. Ayrıca İmam Kastallânî'nin *el-Mevâhibü'l-Ledünniyye* isimli eserini *Gö-nül Nimetleri*, Ali b. Hüseyin Sâfi'nin *Reşâhât* isimli eserini aynı isimle, İmam Rabbânî'nin *Mektubât*'ından seçimleri içeren *Mektubât* ile hocası Arvâsî'nin er-Riyâzu't-Tasavvufiyye isimli eserini *Tasavvuf Bahçeleri*, Râbîta-i Şerîfe isim-li eserini de aynı isimli sadeleştirerek yayınlamıştır. Bunlara ilave olarak, *Çöle İnen Nur* (1960), *Hazret-i Ali* (1964), *O ki O Yüzden Varız* (1961), *O ve Ben* (Büyük Kapı-1966), *Son Devrin Din Mazlumları* (1969), *Doğru Yolun Sapık Kolları* (1978), *Mü'min-Kâfir* (1986), *İman ve İslâm Atlası* (1981) gibi dini muhtevalı eserler de kaleme almıştır.

Necip Fazıl bu eserleri kaleme alırken tasavvufun ve tasavvufî kavramların tanımlarını da yapmıştır. Ona göre, "tasavvuf, insanın iç memuriyeti, oluş gayesidir. Ve nihâî oluşu... Kulluğu bitirip üste çıkmak değil. Kulluğun hiçbir an ve mekânında üste çıkma yok. Boyuna yüceltmek var kulluğu... Âdem peygamberden itibaren bütün nebiler ve resullerin iç hâli. Tasavvuf O'nun ruh emâne-

tidir. Tasavvuf O'nun bătınıdır. Tasavvuf O'nun özüdür. O, kâinatın varlık sebebi, Allah'ın sevgilisi ve insan ehrâmının son noktasıdır.”³⁸

Necip Fazıl tasavvufun din içerisindeki konumunu bir metaforla anlatır: “Bir saray düşünün. Bulutların üstünde, duvarları zümriitten ve çatısı yakuttan bir saray... Pencerelelerinde, içeride binbir avîzeli bir ziyâfet salonunu ihtâr eden ışıklar. İşte onun rûhâniyet âbidesi olan bu sarayın dış mîmârîsi şeriat, içi de tasavvuf; ve ne dış içten ayrılabilir ve ne de iç dıştan...”³⁹

Necip Fazıl, güçlü bir Batı aklı eleştirmeni olmakla birlikte eserlerini incelediğimizde hayatı boyunca, insanın iki merkezi olan akılla kalbi birleştirmeye ve buluşturmaya çalıştığını görmekteyiz. O, sahip olduğu üstün ve kıvrak zeka ile keşf ve müşahedeye yakın ve yatkın mistik kalbî potansiyeli sonuna kadar kullanmıştır. Ancak o, aklını, “kuru” olarak nitelendirdiği Batı aklından kurtarıp, kalbî boyutunu ise genel anlamıyla metafizik ve mistik kavramlarının ötesinde İslâm'ın tevhid ve tasavvuf ekseninde inşa etmiştir.

Necip Fazıl bu açıdan gerçekleştirmeye çalıştığını kendisinden önce gerçekleştiren İbn-i Arabî ve özellikle İmam Gazalî'yi çok beğenir. Felsefî tefekkür ve analitik düşünceye ne denli sahip olduğunu yazılarında ve hitabetinde gösteren Necip Fazıl, salt akla açık olanla yetinmez ve onun sınırlarını sığ olarak kabul ederek hayatı ve dinin pratiklerini derin bir tefekkür ve teemmül ile yaşayarak rûhî arınmanın ve Allah ile mahrem bir irtibat kurmanın yolu olan tasavvufa talip olur⁴⁰.

Necip Fazıl, beğendiği İmam Gazalî gibi felsefe eleştirisi yapar ve felsefeyi “arayan”, dini ise “bulan” olarak tanımlar ve hakikat arayıcısı dindar müslümanı üzerinde sabit durduğu inanışta “fezayı dolaşan” kişi, başıboş olan arayıcıyı ise kaybetmeye mahkum bir maceracı olarak kabul eder.

Bir konferans metni olan *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu* isimli eserinde Necip Fazıl, batı aklını ve düşüncesini tarihi süreçte girmiş olduğu bütün formlarıyla analitik bir düşünce ile eleştirir. Ona göre batı düşüncesinin en temel sorunlarından biri eşyayı yalnız bir plastik sanat boyutuyla ele alarak onu şekil ve hacim gibi dış ve görsel boyutu ile kabul ederek iç âleme ait boyutunu ihmâl ve inkâr etmesidir. Bu durum, Batı'da eşya kadar hayatın içerim uzantılarıyla kendisinden devşirilecek açılım imkânlarını ve metafizik kavrayış boyutunun bütünüyle ihmâl ve akametini doğurduğu anlamına gelmektedir. Ona göre Batı'nın geliştirdiği felsefe ekollerinin her biri bütünüyle üç büyük filozof

38. Kısakürek, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, İstanbul 1997, s. 107.

39. Kısakürek, *Aynadaki Yalan*, İstanbul 1999, s. 97

40. Koç, Turan, “Necip Fazıl'a göre Felsefî Tefekkür ve Tasavvuf”, *Hece*, Ocak 2005, sy. 97, s. 25.

Sokrates, Platon ve Aristo'ya irca etmektedir ve tarihi süreç içerisinde “nasıl” sorusuna cevap verirken “niçin” sorusunda tıkanmıştır⁴¹.

Onun, felsefeye karşı duruşundaki temel nedenler, her şeye şüpheyle bakıp insanı dahi salt kavram analiziyle algılamaya çalışması, bütün sorunların rasyonel düşünceyle çözümlenebileceğini öngörmesi ve başka çözüm yollarını da kabul etmemesi ve yaptığı bazı telkinlerle kendisini bir hayat tarzı olarak sunmasıdır⁴². Necip Fazıl, Arvâsî ile tanışmasından sonra yaşadığı dönüşümde öncelikle fikrî düzeyde her şeyin merkezine iman ve buna bağlı aksiyonu koymuştur. Bu iki bakış açısının aynı yerde buluşması mümkün değildi. Necip Fazıl'ın itirazı, akli her şey görmek ve aklın haricinde hiçbir şeyin bulunmadığı anlayışınadır. Aklın bu denli kutsallaştırılması, Necip Fazıl'ın ifadesiyle “cellat” rolü üstlenen ve ortaçağı karanlık hale getiren “tahrif edilmiş İsa dini”nin temsilcisi Avrupa kilisesinin onu yok sayması ve öldürmeye çalışmasının bir neticesidir.⁴³

Arvâsî ile tanışmasından sonra tasavvufun rengiyle boyanmış İslâm yahut şeriâtın mânâ ve derinlik boyutu olan tasavvufî perspektif, bütün şiir, roman ve hatta nesirlerinde açıkça veya satır arasında daima görünen bir unsur olmuştur.

Necip Fazıl'ın duygu ve düşünce dünyasında tasavvufî düşüncenin mimarları olan büyük sûfilerin ayrı bir yeri vardır. Onları büyük bir saygı ve hürmetle yad ettiği gibi onlara dil uzatanlara ağır sözler söylemekten de geri durmaz. Örneğin İbn-i Arabî'yi anlamayanları dalalette olmakla itham eder ve bunların ilk sırasına da yalnız zâhirde kalıp bâtına inemediğini iddia ettiği ve akıl hezeyanının temsilcilerinden biri olarak kabul ettiği İbn-i Teymiyye'yi koyar⁴⁴. Onun İbn-i Teymiyye'yi ağır şekilde eleştirmesinin merkezinde, İbn-i Arabî'yi eleştirmesi yatmakla birlikte, yalnız zâhiri bilen ancak özden haberi olmayan ve bugün ortaya çıkan materyalist bakış açısının öncülerinden biri olarak görmesi yer almaktadır. Hatta bu hususta İbn-i Teymiyye'nin görüşlerinden etkilenen Mevdûdî'yi Merdûdî, Nasır'a boyun eğmemesine rağmen Hz. Osman'ın bazı haksız uygulamaları olduğunu dillendirmesi ve bir kısım görüşlerinin İslâm Sosyalizmi olarak tanımlanması nedeniyle, ölümünden önce tevbe etmişse onu bir zavallı olarak görür.⁴⁵

Sonuç olarak Necip Fazıl, çağının bireysel ve toplumsal sorunlarının temelinde eksikliğini ve onların çözümünde varlığını zarurî gördüğü irfan, mânâ ve

41. Koç, Turan, *a.g.m.* s. 26.

42. Koç, Turan, *a.g.m.* s. 26.

43. Kısakürek, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s. 42.

44. Kısakürek, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s. 170-171; Kısakürek, *Doğru Yolun Sapık Kolları*, 2000, s. 105-106.

45. Kısakürek, *Doğru Yolun Sapık Kolları*, s. 124-125, 155-156; Kısakürek, *Dünya Bir İnkılap Bekliyor*, 1985, s. 50-51.

aşkın teorik ve pratik temsilcisi olarak gördüğü başta hocası olmak üzere sûfilere ve tasavvufa aşırı bir muhabbet beslemiştir. Bu doğrultuda kutsalına dokunduğunu düşündüğü kişilere de çok keskin ve acımasız bir üslûp takındığını söyleyebiliriz.

BİR MODERNLEŞME VE AYDINLANMA PROJESİ OLARAK BÜYÜK DOĞU

Necip Fazıl'ın hayatında ve düşüncesinde Büyük Doğu kavramı yalnız temsili bir olgu değildir. Büyük Doğu öncelikle 1938 yılında Milli Marş olarak yazdığı “Allah’ın seçtiği kurtulmuş millet /Güneşten başını göklere yükselt”⁴⁶ şeklinde başlayan Büyük Doğu Marşı’dır. İkinci olarak ilk sayısı 17 Eylül 1943 yılında çıkan Büyük Doğu dergisinin adıdır. Üçüncü ise marş ve derginin mânâsı olan Anadolu coğrafyası ile sembolize edilen Asya ve Asya’ya anlam katan İslâm’dır. Büyük Doğu davası en çok Büyük Doğu dergisi ile temsil edilmiştir.

Necip Fazıl'ın hayatı gibi Büyük Doğu dergisi de, devrinin bütün yönleriyle aynası ve belgesi olarak görülebilir. Büyük Doğu dergisi ve davası, hocası Abdülhakîm-i Arvâsî merkezli kaleme aldığı, madde ve mânâ boyutunda her türlü küçük ve küçüklükten, büyük olan ne varsa hepsine geçişin sırrını sunan *Büyük Kapı*⁴⁷ isimli eserinde dile getirdiği büyük dönüşümün neticesinde hayalini kurduğu ve sorumluluğunu hissettiği büyük ve yeni bir dünyanın habercisidir.

Büyük Doğu’yu, çıktığı 17 Eylül 1943 tarihinden itibaren tek parti yönetiminin uygulamalarına karşı, neredeyse tek başına yaptığı eleştirilerle bir dergi olmanın ötesinde İslâm’ı ideoloji hâline getiren bir parti gibi algılamak mümkündür. Ancak Necip Fazıl Büyük Doğu ile yalnız günlük politikalara değil, daha ziyâde milleti ruh kökünden ayırdığına inandığı toplum mühendisliğine karşı durmuştur. Bunu yaparken, edebiyatın bütün alanlarında kaleme aldığı eserler ve Anadolu’yu gergef gibi dokurcasına gezerek verdiği konferanslarla gerçekleştirmiştir. Böylece o, Büyük Doğu dergisinin şahsında Büyük Doğu mefkuresini bir karşı devrim yahut birey, toplum ve devlet nizamı ile gençlerin omuzlarında bir gelecek tasavvuru hâline getirmiştir. Ancak bu gelecek tasavvuru geçmişin irfan ve hikmet hasretiyle yoğrulmuş olmakla birlikte modern çağın geldiği noktada yeteri kadar felsefi altyapı ve doktrine sahip görünmemektedir⁴⁸. Bir başka ifade ile gelecek tasavvuru konusunda söz söylemeye yetkin ve iddia sahibi olan Necip Fazıl, ana çerçeveyi çizerek bunun ge-

46. Kısakürek, *Çile*, 396

47. Eserin ismi daha sonra *O ve Ben* şeklinde değişmiştir.

48. Emre, Akif, “Büyük Doğu ve Gelecek Tasavvuru”, Hece, 2005, sy. 97, s. 51.

lecek nesiller tarafından somutlaştırılacak ve içi doldurulacak bir istikamet ve bir vizyon ortaya koymuştur. Büyük Doğu onun bütün sanatının ve felsefesinin çerçeve alanı olmuştur.⁴⁹

Necip Fazıl'ın otuz yaşına kadar süren hakikat arayışı bir Nakşî şeyhi olan Abdülhakîm-i Arvâsî vesilesiyle cevap bulduğu içindir ki, bu yaştan itibaren ortaya koyduğu düşüncesinin ifadesinde İslâmî-Sünnî-Sûfi bir geleneğin referans hâline geldiğini görmekteyiz. Aynı zamanda bu referanslar üzerine şekillenen düşünce örgüsünün kavramsal çerçevesi kadar kullandığı sembolik dilin de büyük oranda bu derin irfan geleneğinin tesirinde kaldığını görmekteyiz.

Necip Fazıl 1934-1943 yılları arasında hocasıyla irbatını sürdürdüğü on yıllık süreç içerisinde düşünce ve sosyal çevre olarak bohem hayatın temsilcisi olan Batı'dan İslâmî hayatın temsilcisi olan Doğu'ya yaklaşmaya başlamıştır. Nihayet bir fikriyat hâline gelen Büyük Doğu, yaşadığı devrin devrimleriyle ortaya konulmaya çalışılan batı formundaki yapılandırıcı modernleşmenin karşında, irfan ve hikmet boyutlu din ve geleneğin küllerinden sıyrılarak çağı yakalama davasında olan doğulu bir alternatif modernleşme projesi hâline gelmiştir. Bir başka ifade ile içerisinden çıktığı aydınların taklitçisi olduğu Batı'ya karşı mağlubiyeti kabul etmeyerek, batılılaşmaya karşı düşüncede olduğu kadar istikamet perspektifinde de farklı mânâ ve mekânda konumlanmayı öngörmüştür. Mânâsı irfan ve hikmet, mekânı doğudur.

Necip Fazıl, modernleşmenin güçlü bir taraftarı ve bunun gerçekleşmesi için sürekli çalışan bir eylem adamıdır. Bu anlamda onun aydınlatma fikriyatı ile resmi ideolojinin aydınlanma fikri ve uygulamaları zaman içerisinde daha belirgin halde birbiriyle zıt hale gelmiştir. O, resmi ideolojinin inkılâplar aracılığıyla gerçekleştirmeye çalıştığı kabukta kalan ve gelenekle irtibatı kopmuş yüzü Batı'ya dönük modernleşmenin şekline ve istikametine karşıdır. Onun istediği kaçınılmaz olan değişimin geçmişin ruhunu terk ederek değil taşıyarak gerçekleşmesidir. İslâm'ın yaşanan dünyanın gereksinimlerine göre yeniden ifadelendirilmesinin gayretiyle yaşayan Necip Fazıl, bunun için sıklıkla kullandığı kaba softa tabiriyle resmettiği dindar tipinin din anlayışından İslâm'ı ve Müslümanları kurtararak, İslâm üzerindeki toz ve pusun kaldırılmasını diriliş için temel şartlardan görmüştür. Arındırılmış İslâm ve rafine edilmiş fikirlerle kavramsal ve kuramsal boyutta bir çerçeve çizdiği *İdeolocya Örgüsü*'nde bireysel, toplumsal ve devlet boyutuna ulaşan Büyük Doğu'nun dirilişinin hayalini kurmuştur. Bunun için, ülkeler fethedecek insanın, önce kendini fethetmekle işe başlamasını öngörür. Bu anlamda *Bir Adam Yaratmak* isim-

49. Türiney, Necmettin, "Büyük Doğu: Bir Kavramın Doğuşu", *Necip Fazıl Kısakürek*, Editörler: Mehmet Nuri Şahin, Mehmet Çetin, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2010, s. 327.

li eseri Necip Fazıl'ın yalnız kendi zihinsel ve duygusal kişiliğinin arayışı ve inşası değil, içerisinde bulunduğu aydınların içine düştükleri entelektüel kriz ve istikamet arayışı kadar diriltmek istediği Anadolu insanının yeniden inşasını da ifade etmektedir.

Necip Fazıl, kaçınılmaz olarak gördüğü modernleşme ve medenîleşme fikrini Büyük Doğu İdeali üzerinde şekillendirirken bunun gerçekleşmesi hususunda aceleci olduğundan arzuladığı İslâm İnkılabını sıklıkla radikalleşen söylemlerle ifade etmiştir. Batı'nın temsil ettiği Pozitivizm ve Materyalizme karşı kendi medeniyetinin argümanlarını ortaya koyarak karşı koymuştur.

Necip Fazıl'a göre doğu-batı ayrımı ilk olarak Herodot'la başlamıştır. Necip Fazıl Doğu-Batı mukayesesini, analitik bir bakış açısıyla her ikisinin tarih muhasebesini eksikleri, buhranları ve imkânlarıyla ortaya koyar

Necip Fazıl Büyük Doğu kavramını bazen mekânsal boyutuyla bazen de zihniyet boyutuyla ele alır. "İslâm inkılabının günlük politika üstünde, iç oluşu dışarıya doğru örnekletirici, bütünleştirici ve kadrolaştırıcı büyük siyâsî, millî, rûhî davası Asyacılıktır... Evet Büyük Doğu mefkuresinde esas bakımından bütün bir ruh muhtevâsına istinat eden büyük Büyük Doğu isminin mekânve saha delâleti, sadece Büyük Asya'dadır. Geriye kalan dünya zıt, ve düşman saha.."⁵⁰ Ancak, her ne kadar yukarda doğu ile Asya'yı ifade etse de bu aslında gövdesi Anadolu olan ve Asya'ya uzanan İslâm kültürünün ve hilâfetinin merkezi olan Doğu'nun ve Asya'nın temsil mekânı olan Türkiye'dir. Bu kabul uzun yıllar siyâsî anlamda hilâfetin, ilim, irfan ve kültür boyutunda İslâm medeniyetinin merkezi olmuş Anadolu coğrafyası için yanlış da değildir. İşte Necip Fazıl bu tarihi arka planla birlikte Doğu'yu batılı tarzdaki modernleşmenin karşısında, kendi modernleşme tasavvurunun mekânı ve sembolü olarak ele alır. Ona göre Doğu Peygamberlerin vatanıdır ve asli rengini İslâm'dan alır.

Necip Fazıl, medeniyet anlayışını tek bir akış içerisinde, kökü ve yönü Batı'ya doğru şeklinde gören Doğu'nun Müslümanlarına, Batı'dan da istifade etmiş olmakla birlikte, esas itibarıyla İslâm'la birlikte vahiyden beslenen bir medeniyetin varlığından ve zaruretinden bahseder. İbn-i Haldun'un asabiyet olarak tanımladığı toplumu inşa eden güç, Necip Fazıl'a göre tasavvufî derinliği olan İslâm'dadır.

Necip Fazıl'a göre Doğu'da üç önemli dönem vardır: İslâm öncesi dönem, İslâm'la birlikte kazandığı güçlü ve kuvvetli dönem ve son olarak Müslümanların zayıflamasıyla birlikte yaşanan dönem. Ona göre özellikle son dönemde hiçbir nefis muhasebesi yapmayan ve ruhunu bulanık ve apışmış halde bünye-

50. Kısakürek, *İdeolocya Örgüsü*, s. 213.

leştiren Doğu, beş asırdır “dünyadan geçmiş bir köleler ve şaşkınlık sürüsüne, öbür taraftan da tesellisini ana şahsiyetini ezmekte arayan satıhçı mukallitler ve sahte inkılapçılar zümresine yataklık etti.”⁵¹ İşte Necip Fazıl'ın hasreti ve gayreti bu Doğu'nun yeniden doğuşudur.⁵² Doğu İslâm'dır ve İslâm'ın birey toplum ve devlet boyutunda sahip olduğu inşa ve imar gücüne bizzat onu kaybeden Müslümanların, ardından bütün insanlığın muhtaç olduğunu göstermeye çalışır. Yeryüzünü kamil şifaya ulaştırıcı gerçek medeniyet sembolü olan ezeli ve ebedi medeniyet kadrosu bulunmak için aranmaya muhtaç değildir. Onun ismi İslâmiyet'tir.⁵³

Ona göre Doğu'nun buhranı İslâm'la birlikte kazanmış olduğunu sistemleştirememektir. Bunun neticesinde yalnız şekle ve kabuğa bağlı kaba softa ham yobaz, anlayışsız ve şahsiyetsiz bir tip ortaya çıkmıştır. Bunlar iki türdür biri dinin biri küfrün kaba softasıdır ve yaşanan sorunların müsebbibi bunlardır.⁵⁴ Dindar olanlar İslâm'ın aşk ve vecdini kaybedip kabukta kalmalarına rağmen her şeyi şahsi menfaatlerine irca etmiş akli ve maddeye hâkimiyeti önemsememişlerdir. Netice olarak 16. yüzyılda başlayan gerileme ve zaaf 17. yüzyılda belirgin hâle gelmiş, 18. yüzyılda apaçık hâle gelmiş, 19. yüzyılda iflâsa dönmüş, 20. yüzyılda iflâs temelleşmiştir.⁵⁵ İşte Necip Fazıl'ın tarih muhasebesinin merkezinde bu yüzyılların analizi ve gelinen noktada yaşanan mağlubiyetten ve iflastan ceketinin cebinde, bahçesinin kuyusunda kaybettiği kendi değerlerine bağlı kalarak zamanın şartlarına uygun birey, toplum ve devlet inşasıdır. Müslümanların çöküşü, Türklerin gerilemesiyle başladığı için uyanış ve dirilişi de yine Türkiye'de olacağına inanmaktadır. Yalnız, Doğu'nun ve Türk'ün mütefekkir eksikliğine dikkat çeker. Necip Fazıl'a göre İslâm medeniyetinin zirvesi olan Osmanlı düşüncesinin gerilemesinin ve batı karşısındaki geri kalmasının özünde kaybetmiş olduğu aşk ve vecd vardır. İşte bu nedendir ki Necip Fazıl yetiştirmeye gayret ettiği gençliği, aşkın ve vecdin içerisinde büyüdüğü tasavvufa davet eder.⁵⁶ Necip Fazıl, bu hikmeti kavrayamamış olarak kabul ettiği kaba softa kavramı içerisine kattığı dindar tipini, kabukta ve geçmişte kalmış ve yaşadığı zamanın gerektirdiği bilinç düzeyine sahip olamayan kişi olarak görür. Necip Fazıl'ın eleştirdiği bu tip, yaşadığı dönemde yönünü Batı'ya çevirmiş bir kısım aydınların(!) din ve dindar eleştirisi için kullandığı ve onun üzerinden genelleme yaparak yargılar verdiği prototiptir. Hâlbuki Necip Fazıl bunların da, batı tarzı modernleşme ya-

51. Kısakürek, *İdeolocya Örgüsü*, s. 14.

52. Kısakürek, *İdeolocya Örgüsü*, s. 10.

53. Kısakürek, *Çerçeve 2*, İstanbul 1999, s. 182-183.

54. Kısakürek, *İdeolocya Örgüsü*, s. 55.

55. Kısakürek, *İdeolocya Örgüsü*, s. 73.

56. Kısakürek, *O ve Ben* s. 264.

panların da Anadolu insanın bin yıllık tarihini bir anda yok kabul ederek öze değil sadece şekle bağlı modernleşme taraftarı olduklarını kabul eder. Şekle bağlı özden uzak her iki kesimi de kaba softa kavramının içerisinde görür. İşte bu zihniyete sahip olanlar, Kanuni'den Tanzimat'a, Tanzimat'tan Meşrûtiyet'e ve son olarak Meşrûtiyetten Cumhuriyet'e kadar yaşanan üç devrede kendi müesseselerini ihya etmek yerine Batı'dan benzerlerini taklit etmişlerdir. Ancak ona göre bünye içerisinde gelmeyen ve bünyeye uymayan Batılılaşma gerçek bir modernleşme ve aydınlanma değildir. Doğu, İslâm kimliği ile Osmanlı Devleti Dönemi'nde Batı'ya üstünlük sağlamıştır. Necip Fazıl bu durumun yeniden gerçekleşmesi için Batı'ya mağlubiyet sürecinde kabukta ve şekilde kaldığına inandığı kaba softalar yanında, İslâm'ı yenilemeyi düşünen modernistlere de karşı çıkar ve yaşanan çağda İslâmı değil İslâm anlayışını yenilemeyi tavsiye eder.

Necip Fazıl, Doğu ile Asya, Anadolu, İslâm, ruh ve mânâyı kesbederken Batı öncelikle mekânboyutunda Avrupa'dır. Amerika, Batı'nın çektiği çileyi yaşamadığı ve onun buhran dehşetinden geçmediği için maddeci ve kemiyetçi yapısı ile Batı'nın içinde değil yalnızca kenarındadır. Necip Fazıl Batı'nın aydınlanmayı doğuran fikir hürriyetine verdiği değeri takdir ederken genel olarak ötekileştirir ve "Batı tefekkürü maddeye aksetmiş akılla harikalar doğurduğu, aynı akılla da akılı kırarak kadar ileri gittiği halde ruh feyzine yani nura çıkamayan, eşya ve hadiselerle insan ruhunda tahakküm ölçüsünü kuramayan neticede ruhu öksüz bırakan ve bu eksikliğini daima hissedip keşiflerin oyuncaklarıyla teselliye eremeyen muazzam bir madde bonmarşesi ve inşadan ibaret. İçinde sultan olmayan saray."⁵⁷ şeklinde tanımlar.

Batı kavramı günümüzde olduğu gibi Necip Fazıl'ın yaşadığı devirde de yalnız bir yön olmanın ötesinde bir zihniyet ve bu zihniyetten neşet etmiş olan, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde bazı yönleriyle başlayıp Cumhuriyetle birlikte bütünüyle tatbiki taklit edilen ve hatta dayatılan bir yaşam biçimini temsil etmiştir. Ancak bu durum Rönesans sonrası ve şimdiki zamanın batı kavramının içeriğini oluşturmaktadır. Batı'nın bir de Orta Çağ'da görülen skolastik yanı bulunmaktadır ki Necip Fazıl, Batı'nın bu hâlini de unutmadan eleştiride bulunmaktadır.

Necip Fazıl Batı'yı iyi bilen bir batı eleştirmenidir. Batı'yı olumlu ve olumsuz yönleriyle ortaya koyar. Ona göre, "Batı'yı doğuyla beraber lif lif, en mahrem köklerine kadar muhasebe etmiş bir idrakin varacağı hüküm, Batı'nın geniş madde planıyla baştan başa ve sıkı sıkıya temas hâlinde bir kuru akıl harkasından ibaret olduğudur. Batı bir kuru akıldır ve Allah kuru akla ne kadar hak ve imtiyaz vermişse hepsine mâlik ve kuru akılı nelerden mahrum etmişse

hepsinden yoksundur.”⁵⁸ Ancak, Osmanlı'nın Kanunî sonrası dönemini eleştirirken kaybedilenin, “Azametli bir kütüphane” olarak tanımladığı Batı'da olduğunu da söyler ve bu kütüphanenin hızlı ve doğru şekilde tercüme edilmesini ister. Çünkü ona göre Batı'nın bu geldiği noktada tercümelemlerle Batı'ya aktarılan İslâm nizamının ve medeniyetinin etkisi vardır. Bu nedenle Necip Fazıl, Batı'ya ait Rönesans hamlesinin sır ve hikmetinin çözümlemesinin yapılmasını ister. Necip Fazıl'ın zihninde önemli iki kavram olan Doğu ve Batı, sıklıkla mukayese edilir. Onun doğu-batı çatışmasında bazen doğulu bir zihnin Batı'ya, bazen de batılı bir zihnin Doğu'ya bakışının resmi görülür.⁵⁹ Bu onun zor siyâsi şartlar ve zihni savrulmalar altında kendini ve genel olarak Büyük Doğu mefkuresini konumlandırma arayış ve uğraşının ifadesi olarak görülmelidir.

Necip Fazıl'ın düşüncesinde Doğu-Batı yaklaşımının iki önemli noktası olduğu görülmektedir. Bunlardan birincisi Doğu ve Batı'nın mevcut durumu ve bu duruma getiren amillerin analizi ve tespiti; ikincisi ise Doğu'nun içine düştüğü acı durumu ortadan kaldırabilmek için Büyük Doğu ütopyasıdır.⁶⁰

Necip Fazıl Doğu Batı mukayesesinde Anadolu ve Avrupa coğrafyasını kullanır ve ikisi arasındaki farklılıkları şu şekilde sıralar: “Ezelî ve ebedî iman, irâde, ahlâk, nizam, gençlik, huzur ve şevk kıymetleri yerine şüphe, uyuşukluk, hile, karışıklık, ihtiyarlık, rahatsızlık ve kasvet.”⁶¹ Bu tanımda ifade edilen hakikatlerin birçoğu günümüzde daha bariz şekilde görülmeye devam etmektedir. Necip Fazıl Batı'yı muhteşem bir müspet bilgiler manzumesi olarak görürken onun gerisinde var olan karanlık ve harap hâlin ve dönemin perde arkasındaki durumunu da görmektedir. Madde planına hâkim ve ruh planına mahkûm olan Batı'nın bu yönünü göremeyen kimi modernleşme gayretinde olan doğu toplumlarının, Batı'nın yalnız gülen ve mutlu yüzüne bakarak taklit etmeye çalışmasını eleştirir. Ancak bu modernleşme gayretindeki doğululara esas kızdığı husus, onların kendi ruh özlerini ve geçmişlerini inkâr ve reddediyor olmalarıdır.

Necip Fazıl'a göre Doğu, özünden uzaklaşarak müspet ilimleri elinden çıkarmış, batı ise ilâhî hikmet ve ruhtan yoksun bir haldedir. Doğu, ruha sahipken, dünyayı fethin ve imarın aracı akıl Batı'dadır.

Necip Fazıl'ın Doğu kavramından coğrafi kastı, İslâm'la ve onun mânâ derinliğini ifade eden irfan ve hikmetle yoğrulmuş güçlü bir geleneğin kültür hav-

58. Kısakürek, *İdeolocya Örgüsü*, s. 40.

59. Yanar, Işık, “Necip Fazıl Düşüncesinde Doğu-Batı ve Modernleşme” *Hece*, Ocak 2005, s. 46.

60. Erkitel, Alev, “Büyük Doğu Nereden Doğar? İslâmcılık, Doğu Batı Sentezliği ve Necip Fazıl” *Hece*, 2005, sy. 97, s. 68.

61. Kısakürek, *Çerçeve I*, İstanbul 1998, s. 246.

zası olarak öncelikle Anadolu bazen de Asya'dır. Batı ise Yunan aklı, Roma düzeni ve Hıristiyan etiğinden müteşekkil madde ve kabuk boyutuna indirgenmiş bir zihniyet ve yaşam tarzıdır. Necip Fazıl'ın bütün davası ve kavgası bu iki kavram çerçevesinde şekillenir. İslâmî ve insanî mânâ ve hikmetle yüklü bütün duygu, düşünce ve yaşam tarzını ifade eden kavramlar doğulu, buna mukabil mânâ derinliğinden uzak ve şekilde kalmış ve kendisinden başkasını tanımayan salt aklın hâkim olduğu düşünce ve hayat tarzını anlatan bütün kavramlar batıdır. Necip Fazıl'ın kavramsal anlamdaki cenk meydanı denilebilecek bu iki kavramı, yaşadığı dönemin Batılı hayat tarzına göre yapılandırıcı resmi modernleştirme teşebbüsüne tepkisini dile getirirken de kullanır. Ona göre doğu silinmesi gereken mânâ ve ruh, batı ise madde ve akıldır.

Necip Fazıl, mağlubiyeti kabul etmeyen bir fitrata sahiptir. İslâm dünyasının madde planında savaşta Batı'ya karşı bir mağlubiyeti olsa da batı medeniyeti hakikatte kazanan değildir. Ona göre batı medeniyeti "İnsanı maddeye hâkimiyete mükellef kılan hendesi bir idrak zevki, bu zevkin imparatorluk teşkilatı ve bütün bunların tâ derinlerinde ruhî nizamını yaşatıcı bir iç duygu âleminde ibaret, üç vâhidli bir hüviyet yekunudur."⁶² Bu üç vahid Yunan aklı, Roma düzeni ve Hıristiyan ahlâkıdır. Buna mukabil doğu, her ne kadar yekpare bir görüntüye sahip olmayıp Budizm, Mecusilik, Brahmanizm gibi unsurları bulursa da, Kabe ve Kudüsünde bulunduran ve ruh dinginliğinin mekânıdır ve ancak İslâm ile temsil edilebilecek bir medeniyet havzasıdır⁶³. Sahipsiz ve açıkta bırakan şaşkın ve biçare insan kadrosu⁶⁴dur.

Necip Fazıl'a göre doğu ilahi vahye dayalı ruhî değerlerin mekânıdır. İşte bu yönüyle Batı'nın büyük bedeller ödeterek ve kanlar dökerek aradığı ancak bulamadığı hakikat Doğu'da yani İslâm'dadır. Ona göre, Fatih Dönemi'yle başlayan Osmanlı İslâm toplumundaki rönesans devam ettirilememiştir. Bu dönemde Batı ortaçağı yaşarken İslâm toplumu ilim ve irfanda zirvelere ulaşmış ve Batı rönesansını ancak Müslümanların eski Yunan metinlerinden yaptıkları tercümelemleri tekrar alarak yapabilmişlerdir.⁶⁵ Necip Fazıl Batı'nın kullanmayı öğrendiği aklı Doğu'nun çok daha öncesinden kullanırken onu sistemleştirmeden geri dönmesinden ve tefekkürsüzlükten şikayet eder. Batı Doğu'yu fiziken ve fiilen işgal ettikten sonra bu işgalciliğini gücü nedeniyle her alanda devam ettirmektedir.

Necip Fazıl Batı'yı aklı putlaştırıp madde ve makinenin mahkumu olmakla suçlarken Doğu'yu ise bütünyle bu ikisini dört yüzyıldır terk etmekle suç-

62. Kısakürek, *İdeolocya Örgüsü*, s. 2; Kısakürek, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s. 19.

63. Kısakürek, *İdeolocya Örgüsü*, s. 29 vd.

64. Kısakürek, *İdeolocya Örgüsü*, s. 7.

65. Kısakürek, *Dünya Bir İnkılap Bekliyor*, İstanbul 1993, s. 23.

lar ve Batı'nın kolay taklit edilir zaferi varken "Doğu'nun müdafaasızlığının maddi sefaletinde ve madde çelmesiyle düşürülmüş olmak fecaatinde"⁶⁶ bulunduğunu söyler.

Necip Fazıl *İdeolocya Örgüsü*nde ve *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu* eserlerinde batı medeniyetinin tarihi analizini ve eleştirisini yapar. Burada üzerinde durulması gereken belki de en önemli nokta Batı tefekkürünün karşısına İslâm Tasavvufu'nu konumlandırması ve Batı'nın düşüncesine, Doğu'dan İslâm tasavvufunun irfânını alternatif olarak sunmasıdır.

Sonuç olarak Necip Fazıl Büyük Doğu'yu, Anadolu ve Asya'nın temsil ettiği mekân boyutundan önce, İslâmî ideoloji çerçevesinde *İslâm'ın emir subayı*⁶⁷ olarak bir mefkurenin adı olarak tanımlar. Mekândan ziyâde zaman boyutunda olan bu dava mânâ ve ruh boyutludur ve öldürmeyi hedeflemektedir. Doğu'nun teknesinde şekillenen şahsiyetle, geçmişte yaşanan parlak günlerin rüyasının yeniden gerçekleşmesi için insanın içine ve mânâyâ doğru bir yürüyüştür. Büyük Doğu hayatın her an ve alanını kuşatan ideolojik bir çerçevedir. Bu yalnız bir coğrafi kavram değil, İslâm medeniyetinin yeniden keşfi ve ihyasını içermektedir.

Sezai Karakoç Büyük Doğu'yu yalnız bir dergi olarak görmenin yanlış olduğuna işaret ederek onu, düşünce, edebiyat ve aksiyon alanında İslâm idealinin kurucusu, Anadolu coğrafyasında İslâmcı kimliğe sahip ortaya çıkan hemen bütün hareketlerin ilham kaynağı ve müessiri, yeni bir nesil yetiştiren başlı başına bir mektep olarak görür. Onun kurucusu Necip Fazıl'ı ise başlangıçtan sona kadar bu düşünce, dava ve aksiyonu aşkla taşıyan ve omuzlayan, bundan bir an bile usanmadan hareket eden bir dava adamı olarak tanımlar.⁶⁸ Bu anlamda Necip Fazıl'ın Büyük Doğu dergisi, yalnızca 1943 yılından itibaren yayınlanan bir dergi olmanın ötesinde, İslâmî dünya görüşüne sahip insanların sanat, siyâset, edebiyat, tarih ve düşünce alanlarında modern dünyada varoluş mücadelesi, kimliği ve bu kimliğin bireysel ve toplumsal zeminde yer bulmasında yönlendirici ve belirleyici rol oynamıştır. Bu rol, özellikle siyâsî alanda Necip Fazıl'ın vefatından sonra sembol hâline gelmiş ve halen devam etmektedir.

Aslında Necip Fazıl, yaşadığı devirde popüler olan bütün *izmlerin* yanı sıra Cumhuriyet devrimlerinin de yalnız Müslümanlar için değil, insanlık için çare ve çözüm olamayacağına inanır ve bütün bunlara geçmişin birikimiyle şekillenmiş çağdaş bir toplum ve yönetim modelini de Büyük Doğu ile ifade eder ki, hakikatte bu, İslâm nizamıdır. Üstelik tasavvufî irfanla mücehhez, ruh ve mânâ derinliğine sahip bir boyuttadır.

66. Kısakürek, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s. 101.

67. Kısakürek, *İdeolocya Örgüsü*, s. 12.

68. Karakoç, Sezai, *Sütun*, İstanbul 1969, c. I, s. 165-176.

TOPLUM VE DEVLET TASAVVURU

Necip Fazıl, çağının tanığı ve eleştirmeni olduğu kadar tarihin muhasebe ve muhakemecisi, ân'ın ve yarının mimarı olmayı varlık gayesi olarak görmüştür. İçinde yaşadığı toplumun geçmiş ve yarınına ait bütün sorumluluğu kendi omuzlarında hissetmiş ve bu nedenle bireyden devlete uzanan tüm sosyal yapının normlarını belirlemeye çalışmıştır.

Necip Fazıl'ın birey ve toplum tasavvurunun merkezinde din (Şeriat) ve tasavvufî düşünce vardır. Ona göre kendisiyle muhasebesini ve muhakemesini yapmayan, nefsiyle büyük cihada girişmeyen toplumu dönüştüremez. Merkeze tasavvufu ve aşk kavramını alması yönüyle Necip Fazıl, döneminin “inkılâpçı” Müslüman düşünürlerinden ayrılır.⁶⁹ Ona göre değişim ve dönüşüm açısından tasavvuf yalnız bir araç değil, dünyayı algılama ve yaşama biçimidir. İslâm'ın özü, temel amacıdır. Necip Fazıl'ın toplum tasavvurundaki birey olarak tanımladığı gerçek ve derin mümin, “olanca davaları ve gayeleriyle girift ve ebedî insanı, girift ve ebedî oluş muammasını yalnız tasavvufta bulur ve onu kâinatın topyekun hesabını veren biricik dünya görüşü kaynağı telakkî eder”⁷⁰.

Necip Fazıl, ortaya koyduğu toplum ve devlet modelinde, medeniyet tasavvurunda Doğu'yu referans alır ve bu vahye dayalıdır. Ona göre, eski Yunan, Roma ve Hıristiyanlığın mürekkebi olan Batı, Avrupa coğrafyasının malıdır ve kuru akıldan ibarettir. Buna karşılık Doğu, insan ruhunun ilk ve büyük marifetlerine sahne olan vatandır. Hikmetin ve ötelere ait rüyaların yaşama cehdi renk ve ışığı Doğu'dadır⁷¹.

Necip Fazıl, toplum ve devlet tasavvurunda tarihi sürece değinerek Müslüman Türklerin Osmanlı ile ruhunu mücerret kubbe hâline getirip Kanunî Dönemi'ne kadar bu şekilde yaşadığını ifade eder. Bu tarihten sonra bireysel ve toplumsal anlamda gerilemenin başladığını söyler. Ona göre gerilemenin nedenlerinden biri büyük düşünce adamlarını yetiştirememektir. Hatta İbn-i Arabî ve Gazalî gibi şahsiyetleri yetiştirememenin acısını duyar⁷². İkinci neden olarak Kanunî Dönemi'ni bir mirasyedi devri olarak tanımlar ve bütün fetihlerin dışta ve kabukta olduğunu söyler. Şeyhülİslâmların atama yoluyla görevlendirilmesini eleştirir ve beşik ulemâlığına kapı aralandığını söyler. Bir diğer neden ise birçok eserinde değindiği kaba softa ham yobaz tiplerinin çoğalmasındır.⁷³

69. Karadeniz, Abdurrahim, “Büyük Doğu'nun Siyâset, Toplum ve Devlet Tasarımı: İdeolocya Örgüsü”, *Hece*, Ocak 2005, sy. 97, s. 21.

70. Kısakürek, *İdeolocya Örgüsü*, s. 168.

71. Kısakürek, *İdeolocya Örgüsü*, s. 35.

72. Kısakürek, *İdeolocya Örgüsü*, s. 66.

73. Karadeniz, Abdurrahim, “Büyük Doğu'nun Siyâset, Toplum ve Devlet Tasarımı: İdeolocya Örgüsü”, *Hece*, Ocak 2005, sy. 97, s. 20.

Necip Fazıl'a göre 1566 tarihinden sonra Tanzimat, Meşrûtiyet ve Cumhuriyet olmak üzere üç inkılap yaşanmıştır ancak, üçü de Müslüman Türk insanını ruh kökünden uzaklaştıran ve Batı'nın kalıp potasına dökmeye çalışan teşebbüstür. Necip Fazıl bu tespit ve eleştirilerden sonra ortaya koyduğu tasavvurunda birey, toplum, devlet ve hatta kâinatı tümel bir boyutta ele alır. İnsan kendisi için kendi varlık hikmetinin, ne olduğunu ve ne olması gerektiğini kâinatın bir parçası olarak sorarak⁷⁴ kâinattaki konumunu belirlemelidir. Necip Fazıl birey açısından bakıldığında insanı inandırmaktan ziyâde inananı uandırmak ve farkındalık düzeyini artırarak aksiyoner bir şahsiyet oluşturmayı hedefler. Ona göre birey, toplum ve devlet sacayağının temeli bireydir. Bunu 410 yıldır beklenen İslâm inkılâbını, fikir planında yalnızca Şeriat, tasavvuf ve bunların hikmetlerine nüfuz ehliyetinde şahsi ruh ve akla sahip inkılâpçı, gerçek ve derin Müslüman'ın temsil edebileceğini ifade eder⁷⁵.

Necip Fazıl, tarih muhasebesi bahsinde dindar tipi sorgulaması yaparken genel anlamda, İslâmî ruh ve ideolocyanın, saf bir aşk ve berrak bir vecd olmaktan çıkıp üstünde ham ve kaba softa tipini üretecek şekilde donmaya, kabul tutmaya başlamasıyla, ortada ruh yerine, yobazların şahsî ve keyfî tefsirlerine kurban, ölü kalıplardan başka bir şey kalmadığı görüşündedir. Necip Fazıl ısrarla gençlik üzerinde idealize ettiği Müslüman tipinden bir inkılâp beklerken, ondan beklediği bu inkılâbın öncelikle onun din anlayışında gerçekleşmesidir. Bu hususta üzerinde odaklandığı nokta modern ancak modernistlerinki gibi olmayan bir İslâm anlayışıdır. Üstad'ın yıllar içerisinde tekâmül eden bu düşüncesinde, tasavvufî hatta Nakşî gelenekle yoğrulmuş irfan ve hikmetle donanımlı, mânâ yüklü, aşk, ruh ve vecdin hâkim olduğunu söyleyebiliriz. Devrinin resmî söylemine bu boyutuyla ilk başkaldıran, eleştiren ve alternatif sunan ve bütün bunları sembollerle süsleyen ve bayraklaştıran kişi olarak bakabiliriz. Necip Fazıl "Durun kalabalıklar" derken toplumsal sorumluluğunu yerine getirir.

*Kuyruğu etrafında dönen kedi hayrette
Âlim ki hayreti yok, ne boş yere gayrette*⁷⁶

Necip Fazıl'ın idealindeki birey, toplum ve devlet odaklı gelecek tasavvuru olarak kaleme aldığı *İdeolocya Örgüsü* kitabı konuyla ilgili sistematik bir çalışma olmayıp Büyük Doğu dergisinde yazılarının bir araya getirilmesi ile oluşmuştur. Ancak bu gelecek tasavvuru, yalnız bir ideal tasavvuru değil yeni bir tarih ve din anlayışı önerisi ile içerisinde yaşadığı zamanın sorgulamasıdır.

74. Kısakürek, *İdeolocya Örgüsü*, s. 99.

75. Kısakürek, *İdeolocya Örgüsü*, s. 163.

76. Kısakürek, *Çile*, s. 365

Bir başka ifade ile kurmaya çalıştığı birey ve toplum tasavvurunun Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinde nasıl olmadığını yanlışlarıyla ortaya koyarak zıddından ifade etmeye de gayret etmiştir. Aynı zamanda resmî tarih ve ideolojinin yeni paradigmayla öteki olarak tanımladığı örneğin Abdulhamid gibi dini ve hatta tasavvufî yönü bulunan bir Sultan'ı bayraklaştırmaya çalışmıştır. Bu durum, Cumhuriyet paradigmasında ortaya konulan yeni tarih, Türk, modernleşme, kahraman ve hain gibi kavramlara Necip Fazıl'ın itirazını ve bu kavramlarının içeriğini gelenek ve dinî değerlerle birlikte yeniçağa uygun şekilde doldurmasını içermektedir.

Necip Fazıl, savaş sonrası yenilmiş, yılmış ve özgüvenini yitirmiş bir gençlikten İslâmî ideoloji hâline getirmiş ve “Ben varım” diyebilecek yeniçağı yakalamış irfânî derinliği olan yeni bir Müslüman gençlik yetiştirmek için hayatının sonuna kadar uğraşmıştır. Sürekli olarak Müslümanlara kaybettiklerini hatırlatma ve kaybettiğini bulma konusunda özgüven aşılama, kendi değerlerine uyandırma gayreti içersinde olmuştur. Şöyle seslenir:

*Elâlem çalışırken fethetmeye Merih'i
Sen cebinde kaybettin, güneş dolu tarihi⁷⁷*

*Müslüman, özlediği örnek ol Garp'le Şark'm!
Rahmet, hikmet, zarafet, şecaat senin hakkın⁷⁸*

İdeal Devlet: Başyücelik Devleti

Necip Fazıl'a göre insanlığın tecrübe ettiği monarşi, oligarşi ve demokrasinin her birinin avantajlı yönleri bulunmakla birlikte asli gayeye ulaştırabilme kabiliyetine göre anlam kazanacağına hükmeder. Bunların üstünde “İslâm İnkılabında devlet halk idarelerine en uzak ve halk menfaatlerine en yakındır”⁷⁹ der İdeologya Örgüsünde orta koyduğu Basyücelik Devletini Cumhuriyetin en ileri şekli olarak tanımlar.⁸⁰ Necip Fazıl'ın devlet anlayışında Aristo, Platon, Nietzsche'nin devlet ve toplum modellerinden esinlenmeler ve iyi yönlerini aldığı görülür. Devletin müdahaleci, merkezîyetçi ve totalci yapısı Platon ve Farabi'den etkilendiğine işaret eder.⁸¹

77. Kısakürek, *Öfke ve Hiciv*, s. 82.

78. Kısakürek, *Öfke ve Hiciv*, s. 239.

79. Kısakürek, *İdeologya Örgüsü*, s. 227.

80. Kısakürek, *İdeologya Örgüsü*, s. 227.

81. Duran, Burhaneddin, “Kısakürek'in Siyâsî fikirleri üzerine bir değerlendirme”, *Hece*, sy. 97, s. 81.

Necip Fazıl bir ideal adamıdır. Hayatın her an ve alanına dair bir düşüncesi ve planı vardır. Ancak özellikle odaklandığı kesim gençlik olmuştur. Zira Necip Fazıl davasının bir toplum modeli olmasını arzulamış ve Eflatun, Thomas More ve Farabi gibi *İdeoloca Örgüsü* kitabı ile ideal toplum düzeninin normlarını belirlemiştir. Onun ütopyasının inşası ve tahahhuku açısından gençler kilit bir rol oynamaktadır. Bütün hayatı boyunca bu gençliği yetiştirmenin aceleci tavrı içersisinde olmuştur.

İdeoloca Örgüsü, Platon, Thomas More ve Farabi'nin yaptığı gibi bir ideal toplum ve devlet tasarımıdır. Farabi'nin izleri görülmekle birlikte kanaatimizce üç hususta İdeoloca Örgüsü diğerlerinden ayrılır. Birincisi dünya tarihinde toplum modeli olarak yeni ortaya çıkan bütün *-izmlerin* bir eleştirisi ve reddiyesi konumundadır. Hatta Necip Fazıl, İslâmı yalnız din boyutuyla değil eleştirdiği ve reddettiği *-izmlerin* yegâne alternatifi bir ideoloji olarak da görür⁸². İkincisi diğerleri bütünüyle ütopya olup gerçekleşme de ideal olanı ortaya koyma gayretidir. İdeoloca Örgüsü gerçekleşmesi hedeflenen ve kadrosu mukaddesatçı ve milliyetçi gençlik, dayanağı şahadet getiren herkes, mekâmı Türkiye, zamanı ise ötelede değil o an olarak belirtilir. Bu tasarım değişik açılardan eleştirilebilir. Ancak, Osmanlı Devleti'nde devletin gidişatını eleştiren Koçi Bey'in eseri gibi bütün layihaların ötesinde yeni ve bütüncül bir tasarımdır. Eser, dînî ve tarihî referanslarla bir değerler bütününe işaret etmektedir. Eserin üçüncü dikkat çeken yönü referansının vahiy merkezli dînî ve özellikle tasavvufî bir hüviyete sahip olmasıdır.

Necip Fazıl, insanoğlunun bütün tecrübelerinin en faydalı yönlerinin alındığı ezel ve ebed kadar yeni, hikmet ve hakikat yönüyle dünya çapında bir yenilik ve ilerlilik göreberek ortaya koyduğu bu devlet tasavvurunun doğruluğu ve uygulanabilirliği konusunda büyük bir inanç ve iddia sahibidir.

Başyücelik Devleti milli iradeyi yansıtmaktan ziyâde onu eğiten ve doğruya yönlendiren bir rol ile tanımlanmıştır. Merkezinde İslâm vardır. Başyücelik Devletinde İslâm'ın ruh ve ana ölçülerine bağlı olmakla birlikte insanlığın kadim bütün tecrübelerinin yararlıları alınıp zararlıları atılarak rafine edilmiş yüce fertlerden müteşekkil yüce cemiyetten oluşan en ileri devlet tasavvurudur.

Başyücelik Devlet Teşkilatı

Başyücelik Devleti'nin temel unsurları, erdemli insanlardan oluşan *Yüceler Kurultayı*, *Başyüce*, *Başyücelik Hükûmeti*, *Yüksek Din Dairesi*, *Halk Di-*

82. Karadeniz, Abdurrahim, "Büyük Doğu'nun Siyâset, Toplum ve Devlet Tasarımı: İdeoloca Örgüsü" *Hece*, Ocak 2005, sy. 97, s. 16.

vâm ve Başyücelik Akademiyası'dır. Devlet Başkanı anlamına gelen Başyüce, Yüceler Kurultayı üyelerince kendi arasından seçilmektedir. Yüceler Kurultayı millet meclisi anlamına kullanılmış ve 101 üyeden oluşmaktadır. Bilgili, erdemli ve yalnız hakikatin esiri olan hürriyet taraftarı vicdanın temsilci, seçtikleri Başyüce ise iradenin temsilcisidir ve nefsinin isteklerine uymayan ulu'l-emr olan ideal ferttir. Başyüce Halife, Yüce Din Dairesi Şeyhülİslâmlık konumundadır.⁸³

Başyücelik Hükûmeti bir Başvekil ve 11 vekaletten oluşur. Bunlar Maarif, Savaş, İktisat, Maliye, Sağlık ve Bakım, Adliye, Matbuat ve Propoganda, Hariçye, Dâhiliye, Nâfia ve Düzenleme vekaletidir. Her bir vekaletin üç müsteşarlığı bulunur. Örneğin Maarif Vekaletinin İlim ve Güzel Sanatlar, Halk Terbiyesi ve Evleri, Umumi Öğretim müsteşarlıkları, Hariciye'de Şark Garb ve Haber Alma müsteşarlıkları bulunmaktadır.⁸⁴ Görüldüğü üzere Necip Fazıl'ın vekalet isimleri ve müsteşarlıklar yaşadığı dönemin ihtiyaçları ile kendi hayalinin kavramları üzerine inşa edilmiştir. Bugün Türkiye'de bulunan örneğin Avrupa Birliği Bakanlığı ile Necip Fazıl'ın Garp müsteşarlığı fonksiyon açısından birbirine benzemektedir.

Başyücelik Devleti'nin dokuz temel prensibi vardır: Ruhçuluk, Keyfiyetçilik, Şahsiyetçilik, Ahlâkçılık, Milliyetçilik, Sermaye ve Mülkiyette Tedbircilik, Cemiyetçilik, Nizamcılık ve Müdahalecilik.

Başyücelik Hükûmetinin 11 davası vardır. Bunlar Ruh ve Ahlâk Davası, Umumi İrfan Davası, Köy ve Köylü Davası, Şehir ve Umrân Davası, Ordu Davası, İç İnzibat Davası, Dış Münasebetler Davası, Bütün Neşir Vasıtalarını Murâkabe ve Himâye Dâvâsı, İş Emniyeti ve İş Sahaları Arasında Ahenk Davası, Nüfusu Çoğaltma, Güzelleştirme ve Sağlama Davası, Milli Servet ve İktisat Davası.

Yüce Din Dairesi Şeyhülİslâmlık konumunu hatırlatmaktadır. Yüce Din Dairesi Reisi Başyüce tarafından seçilir ve hükûmet reisi ile eşit ancak hükûmet üstü bir konuma sahiptir. Başyüceler Kurultayının başlıca istişare merkezidir.⁸⁵

Halk Divânı, Başyücenin hükûmeti yanına alarak senenin belli zamanlarında halkın hak ve taleplerini, soru ve sorunlarını dinlediği bir meclistir.

Başyücelik Akademiyası ise İlim ve Tefekkür Kolu, Fen ve Keşifler Kolu, Edebiyat ve Güzel Sanatlar Kolu olmak üzere üç ana unsurdan oluşur. Burada görev yapan ilim adamları Yüceler Kurultayının namzetleridir. Direk Başyüce ile çalışırlar ve hükûmetle bir irtibatları yoktur.

83. Kısakürek, *İdeolocya Örgüsü*, s. 285 vd.

84. Kısakürek, *İdeolocya Örgüsü*, s. 294.

85. Kısakürek, *İdeolocya Örgüsü*, s. 299-300.

Necip Fazıl'ın devlet tasavvuru, totaliter rejimlerin hakikat bendedir ve hakikatin önünde tartışma olmaz diyen anlayışı ile hürriyeti putlaştıran herkesin istediğini söyleme ve yapma hakkının bulunduğu kabul eden demokrat düzenler arası, aristokratların bulunduğu bir ara nizam görünümündedir ve ilahi kaynaktan beslenen aşkın ancak otoriter bir hüviyet taşımaktadır.

Necip Fazıl'ın toplum ve devlet modeli, küçülen coğrafya ve yaşanan mağlubiyetler neticesinde Anadolu insanının kaybettiğini düşündüğü ve dışarıda aradığının içeride var olduğunu anlatma, ispat ve ikna etmeyi hedefler. İdeolojya örgüsü, Müslüman bir toplumda bireyin, toplumun, devletin ve bunların yönetim süreçlerini belirleyen siyasetin yeni bir tasarımıdır. Necip Fazıl'a göre bu tasarım, Müslüman Türk toplumun 1566 yılından beri 410 yıldır⁸⁶ beklediği bir inkılaptır ve İslâm'ın bireyi, toplumu ve devleti ne şekilde inşa ve imar edeceğini ortaya koyar.

Necip Fazıl'ın yeni bir birey, toplum ve bunların yaşadığı devlet tasavvuru olan *İdeolojya Örgüsü*, tarihin muhasebesini yapan, çağının imkânlarını ortaya koyan ve kurtuluşu Batı'nın kuru aklında değil, hikmetin vatanı olarak gördüğü Doğu'da gören, İslâm (Şeriat) ve tasavvuf merkezli bir dönüşüm ve inşa modelidir diyebiliriz. Necip Fazıl'ın sahip olduğu olayları tümel gören ve değerlendiren üst bakış ve kullandığı hikmet ve sanat boyutlu üst dil, başta gençlik olmak üzere toplumu tesiri altına almıştır.

Necip Fazıl'ı, Türkiye ve İslâm coğrafyasında ortaya çıkan nadir medeniyet analisti, eleştirmeni ve inşa etme gayretinde bulunan bir kişi olarak tanımlamalıyız.

SONUÇ

Necip Fazıl tarifi zor bir kişiliktir. Hayatını “*O ve Ben*” eseri çerçevesinde ele aldığımızda otuz yaşına kadar içinde akan derin mistik boyut ve bunun neticesi olan tatminsiz arayış, Abdulhakîm-i Arvâsî ile tanıştıktan sonra bağlanma ve adanış hâli, son kırk yılı ise yılmaz bir savaşçı gibi aksiyon olarak geçmiştir. Necip Fazıl'ın bağlanması veya müritliği ruhen çok güçlü ama pratikte zayıftır. Onu yaşadığı dönemin modern bir dervişi olarak tanımlamak asla yanlış olmayacaktır.⁸⁷ Zira dervişlik, tasavvufî pratiklerin de gayesi olan halis

86. İdeolojya Örgüsü'nün ikinci baskısı 1976'da yapılmıştır. İlk baskısı 1968 tarihlidir.

87. Necip Fazıl Kiskürek'in kaldırımlarda süren yalnız ve istikamsiz mistik arayışlarından Arvâsî ile tanışmasından sonra vefatına kadar geldiği teslimiyet ve hocasının mezarının bulunduğu Bağlum köyüne defneilmesi şeklindeki vasiyet noktasına gelmesi ile onun dilinden tasavvufî kavramların açıklandığı “Bir Derviş Olarak Necip Fazıl” isimli yayımlanmamış bir çalışmamız bulunmaktadır.

bir niyet, teslimiyet, marifet arzusu, muhasebe ve muhakeme ve nihayet bir suur, bilinç ve bilgelik hâlidir. Necip Fazıl bu suur düzeyini hayatının sonuna kadar bireysel boyutta olduğu kadar toplumsal boyutta da gerçekleştirme gayretinde olmuştur.

“Deliler köyünden bir menzil” uzakta bulunan bu dâhiye, delilikle dâhilik arasındaki ince çizgiyi gösteren ve dâhilik yönünü bir hayat nizamı ve ideoloji olarak İslâmî bir çizgide yaşamaya yönelten en önemli sâik tasavvufî düşünce ve derin irfânî gelenek olmuştur. Bu nedendir ki elinde tutarak, uçurtmanın ötesinde göğün mâverâ boyutunun var olduğunu öğreten, Allah ve Resulünün yolunu gösteren Abdülhakîm-i Arvâsî’ye vefatına kadar büyük bir sadakatle bağlı kalmıştır.

Necip Fazıl bir ideal, dava, düşünce, aksiyon adamıdır. Zirvelerin insanıdır. O, var olanla yetinmeyen hep daha iyisini isteyen bunun için gayret gösteren dinamik bir hayatın temsilcisi olmuştur. Hayatın her an ve alanına kafa yormuş, edebiyatın bütün dallarında eser kaleme almıştır. Bireysel ve toplumsal muhasebeyi bir dava olarak görmüş ve bunun üzerine İslâm tarihinin irfanî birikimiyle yeni bir gençlik, erdemli bir toplum, dini esaslardan beslenen bir devlet tasavvuru kurmuştur.

Necip Fazıl, yazdığı hitabede ifade ettiği “Zaman bendedir ve mekân bana emânettir şuurunda” ve “mukaddes emâneti ne yaptınız” sorusuna cevap için meydana çıkan “bütün cennet hayallerini İslâm’da gören” ve “kim var” denildiğinde tereddütsüz “ben varım” diyen bir gençlik inşa etmek için uğraşmıştır. Kabukta ve satıhta kalan ve müslümanların gerilemesine neden olan “marka müslümanlığından” ve “kaba softa ham yobaz” insan tipinden şikayet eden, “Anadolu kıtası büyüklüğündeki dava taşı” nı omuzlarında taşıyacak bir gençlik ve dindar birey inşa etmeye çalışmıştır.

Necip Fazıl mağlubiyeti ve umutsuzluğu kabullenmeyen ve Türk halkına “Yarın elbet bizim, elbet bizimdir, gün doğmuş gün batmış ebed bizimdir” diyerek umut aşılamıştır. Davası uğruna defalarca hürriyetinden olmuş ama yine de vazgeçmemiştir. Bu yolda sözünü söylerken sesi, yazı yazarken kalemi asla titrememiştir. Onun davası güven, umut ve şahsiyet aşıladığı gençlikte Doğu’yu tekrar yoğuracak bir büyük doğum ve inkılap gerçekleştirmektir. Necip Fazıl, dininin ve davasının düşmanlarına karşı her zaman başı dik, onurlu hatıta gerekirse gururlu olmayı bir vazife olarak görmüş ve bunu tavizsiz uygulamıştır. Onun ilkesi “inaniyorsanız üstünsünüz” âyeti olmuş ve yetiştirmeye çalıştığı gençliğe bu duyguyu hâkim kılmak için mücadele etmiştir.

Necip Fazıl, birey toplum ve devlet tasavvurunda vahiyden beslenen ve tasavvufî irfanla yoğrulan “Yaşanmaya değer hayat”ın normlarını sunmaya çalışmış ve şefkati seccadenin yününde bulmuştur.

*Ey genç adam, bu düstur sana emânet olsun:
Ötelerden habersiz nizama lanet olsun*⁸⁸

Necip Fazıl toplumun bütün kesimlerine hitap edebilmeyi başarmıştır. Yaşadığı devirde ve sonrasında çok farklı düşüncelere sahip aydın ve devlet adamlarından Anadolu'nun en ücra köşesindeki bir köylüye kadar söyleyecek bir sözü ve tesiri olmuştur.

Necip Fazıl “yalnız” kavramını asla kabul etmez ve kendi tanımı ile “mâsum Anadolu çocuğu” nun “Büyük Doğu” mefkuresiyle tekrar yoğrulması ve Doğu'yu tekrar yoğurması için sahip olması gereken bilgi, bilinç ve inanç düzeyinden, söylemesi ve eylemesi gereken her ne var ise bütün boyutlarında düşünmüş, hayal kurmuş, söz söylemiş ve bizzat gereğini yerine getirmiştir. Necip Fazıl'ın eleştirisi kaybedilen değerlerin kaybindan doğan felaketlere ilişkindir.⁸⁹

Siyasal anlamda ufuk çizdiği etrafında ve irtibatında bulunan “gençler”, vefatından yirmi yıl sonra Türkiye Cumhuriyetinin Cumhurbaşkanı olarak Abdullah Gül⁹⁰ ve Başbakanı olarak Recep Tayyip Erdoğan⁹¹ Necip Fazıl'ın mefkuresini ve hayalini siyasal anlamda gerçekleştirmişlerdir.

Necip Fazıl'ın mirası yalnız eserleri değil, onun tavizsiz duruşuyla ortaya koyduğu şahsiyet ve davası uğruna çektiği çile ve yetiştirdiği gençlik onun hem eseri hem de mirasıdır.

*“Surda bir gedik açtık mukaddes mi mukaddes,
Ey kahbe rüzgar artık ne yandan esersen es”*

KAYNAKÇA

- Baz, İbrahim, *Abdülhakîm-i Arvâsî Hayatı, Eserleri ve Tasavvuf Anlayışı* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1996.
- Boz, Duran, *Büyük Doğu'nun Ruhu Necip Fazıl Kısakürek*, Konya Büyükşehir Belediyesi, Konya 2013.
- Duran, Burhaneddin, “Kısakürek'in Siyâsî fikirleri üzerine bir değerlendirme”, *Hece* (Necip Fazıl Özel Sayısı), Ankara 2005, sy. 97.
- Emre, Akif, “Büyük Doğu ve Gelecek Tasavvuru”, *Hece*, Ankara 2005.

88. Kısakürek, *Çile*, s. 466.

89. Tökel, Dursun Ali, “Bir Medeniyet Eleştirmeni Olarak Necip Fazıl”, *Hece*, sy. 97, s. 60.

90. Türkiye Cumhuriyeti 11. Cumhurbaşkanı.

91. Türkiye Cumhuriyeti 59, 60 ve 61. hükümetlerinin başbakanı.

- Erkotel, Alev, "Büyük Doğu Nereden Doğar? İslâmcılık, Doğu Batı Sentezciliği ve Necip Fazıl" *Hece*, Ankara 2005, sy. 97.
- Kabaklı, Ahmet, *Sohbetler II*, İstanbul Trs.
- Kabaklı, Ahmet, *Sultanu'ş-Şuara (Necip Fazıl ile Sohbetler)*, İstanbul 1995.
- Karadeniz, Abdurrahim, "Büyük Doğu'nun Siyâset, Toplum ve Devlet Tasarımı:İdeolocya Örgüsü", *Hece*, Ocak 2005, sy. 97.
- Karakoç, Sezai, *Sütun*, İstanbul 1969, c. I, s. 165-176.
- Kısakürek, Necip Fazıl, *Aynadaki Yalan*, Büyük Doğu Yayınları İstanbul 1999.
- Babûlî*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1999.
- Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, İstanbul 1997.
- Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 2010.
- Çerçeve I*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1998.
- Çerçeve 2*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1999.
- Çile*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1995.
- Doğru Yolun Sapık Kolları*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 2000.
- Dünya Bir İnkılap Bekliyor*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1993.
- Esselâm*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1997.
- İdeolocya Örgüsü*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 2008.
- İman ve Aksiyon*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 2008.
- O ve Ben*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1994.
- Öfke ve Hiciv*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1988.
- Tanrı Kulundan Dinlediklerim*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 2004.
- Yumus Emre*, İstanbul 2000.
- Koç, Turan, "Necip Fazıl'a göre Felsefî Tefekkür ve Tasavvuf", *Hece*, Ocak 2005, sy. 97.
- Korkut, Hasan, "Necip Fazıl'da Tarih Yaklaşımı ve Ulu Hakan Abdulhamid Han" *Hece*, Ocak 2005, sy. 97.
- Okay, M.Orhan, "İnsan, Sanatçı/Şair ve Düşünür Olarak Bir Necip Fazıl Kısakürek Portresi", *Hece*, Ocak 2005, sy. 97.
- Okay, Orhan, "Eyup Sırtlarında Bir Necip Fazıl", Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla Eyub-sultan Sempozyumu VI" Mart 2003.
- Tökel, Dursun Ali, "Bir Medeniyet Eleştirmeni Olarak Necip Fazıl", *Hece*, sy. 97.
- Türiney, Necmettin, "Büyük Doğu: Bir Kavramın Doğuşu", *Necip Fazıl Kısakürek*, Editörler: Mehmet Nuri Şahin, Mehmet Çetin, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2010, s. 327.
- Yanar, Işık, "Necip Fazıl Düşüncesinde Doğu-Batı ve Modernleşme" *Hece*, Ocak 2005, sy. 97.